

Pasaiako badiako gertakariei buruzko txostena (Gipuzkoa) 1984ko martxoaren 22a

Giza Eskubideen eta Botere
Publikoen UNESCO Katedra
Euskal Herriko Unibertsitatea

Euskal Herriko
Unibertsitatea

Giza Eskubideen
eta Botere Publikoen (UPV/EHU)
UNESCO Katedra / Cátedra UNESCO
de Derechos Humanos y Poderes
Públicos de la UPV/EHU

Jon-M. Landa (zuz.)
Enara Garro (koord.)
Bertha Gaztelumendi
Mikel Anderez
Iñigo Gordon
Uxue Martín

2020ko otsaila

Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiaren
enkarguz egina

Euskadi, auzolana

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

Aurkibidea

Sarrera.	5
1. Egitateak.	6
1.1 Hitzaurrea.	6
1.2 Bertsio ofiziala.	7
1.3 Gertakarien bertsio alternatiboa: “segada”.	9
2. Kasuaren Ikerketa Judiziala.	14
2.1 Prozedura judiziala Gipuzkoako Instrukzio Epaitegian eta Probintzia Auzitegian.	14
2.1.1. Liskarraren lekukoen adierazpenak.	15
2.1.2. Komandoari konfiskatutako armak eta dokumentazio garrantzitsua eskuratu ezin izatea.	15
2.1.3. Polizia-operazioan parte hartu zuten agenteak identifikatzeko saialdi hutsalak.	16
2.1.4. Preskripzio bidezko behin-behineko artxibatzea eta ikerketarekin jarraitzeko agindua (2004-2005).	17
2.1.5. Eginbide berriak egitea eta esku hartu duten agenteak identifikatzeko oztopoak (2005- 2009).	18
2.1.6. Ikerketa ez atzera ez aurrera: agenteak ezin identifikatzea eta proposatutako ikerketa-eginbideak ukatzea.	20
2.2 Babes-errekurtsoa Konstituzio Auzitegian.	21
2.3 Estrasburgoko Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren erabakia.	22
3. Memoria eta aitorten instituzionala: gaiaren egoera.	24
4. Ondorioak eta gomendioak.	26

Sarrera

Txosten hau Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubideen, Bizikidetzaren eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiak eskatu zion Euskal Herriko Unibertsitateko Giza Eskubideen eta Botere Publikoen Katedrari, bi erakundeek duten lankidetzaz hitzarmenaren esparruan, eta Euskadin motibazio politikoko testuinguru batean izandako giza eskubideen urraketen kasu enblematikoei buruzko ikerketa-ildoak gauzatzeko.

Txostena funtsezko hiru bloketan egituratuta dago: egitateen deskribapena, aurretik komando autonomoen errealitateari buruzko sarrera-atal bat duena; jarduketa judizialen azterketa juridikoa; eta azken ondorio eta gomendio batzuk. Txostenaren asmoa ez da izan egitateak behin betiko argitzeko ikerketarik egitea –Katedrak ez du ez eskumenik ez gaitasunik horretarako–, baina bai, ordea, eskura dauden iturrien argitan, ahalik eta informazio gehiena biltzea kasuaren egungo egoerari buruz.

Dokumentu hau Bertha Gaztelumendi, Mikel Andereiz, Iñigo Gordon eta Uxue Martin Katedrako ikertzaileek egin dute batez ere, Enara Garro irakasle doktorearen koordinaziopean eta Jon-M. Landa irakasle doktorearen zuzendaritzapean.

1. Egitateak

1.1. Hitzaurrea

“Pasaiaiko segada” deiturikoa 1984ko martxoaren 22ko gauean gertatu zen, 22:30ak inguruan, Gipuzkoako Lurralde Historikoan, Oiartzun ibaiaren bokalearen ondoan dagoen herri horretako badian. Gertakari horietan, Komando Autonomo Antikapitalistak izeneko erakundeko lau kide hil ziren. ¹Komando Autonomo Antikapitalistak hirurogeita hamarreko hamarkadaren amaieran eratu ziren. Egitura lausoko talde armatuen multzo bat izan ziren, eta batez ere ETA politiko-militarraren Komando Bereziak izeneko zatiketa batetik sortu ziren.

José María Izura Sanz, «Pelú». Iruñean jaio zen, 1958an², eta ETAko kide izan zen. Ipar Euskal Herrian babestu ondoren, Komando Autonomo Antikapitalistetan sartu zen.

Pedro María Isart Badiola, «Pelitxo» Azpeitian jaio zen 1961ean³. GAIko (Gazte Iraultzaile Abertzaleak) kidea izan zen. Bi aldiz egon zen atxilotuta; lehenengoan, hiru hilabetez ospitaleratu zuten, Guardia Zibilak emandako tratua onduz. Bigarrena, handik gutxira, Poliziak atxilotu zuen. 1982an, 21 urte zituela, hirugarren aldiz atxilotu behar zutenean, Ipar Euskal Herria ihes egitea erabaki zuen.

Rafael Delas Aizkorbe, «Txapas», 1957an jaio zen Iruñean⁴. 1983an errefuxiatu zen Ipar Euskal Herrian.

Azkenik, Dionisio Aizpuru Arbelaitz Azpeitian jaio zen, 1962an⁵, eta Delineazioa ikasi zuen Azkoitiko Lanbide Institutuan. 1983an errefuxiatu zen Ipar Euskal Herrian.

Joseba Merino Quijano “Coronel” (Donostia, 1960) ere han zegoen, Rosa Jimeno Goicoechearekin (Orio, 1957) batera bizirik atera zen bakarra⁶, poliziak ‘amuzki’ gisa erabili zuena. Pasaiaiko sarraskiak, praktikan, Komando Autonomo Antikapitalisten ⁷ jardueraren amaiera ekarri zuen.

1984ko martxoaren 22an, 19:00ak aldera, José María Izura Sanz “Pelú”, Pedro María Isart Badiola “Pelitxo”, Rafael Delas Aizkorbe “Txapas”, Dionisio Aizpuru Arbelaitz “Kurro” eta Joseba Merino Quijano “Coronel” –*Beltza* txakurrarekin batera zihoana– gazteak Ziburuko (Ipar Euskal Herria) zodiac batean abiatu ziren Ziburuko portutik Pasaiaiko norabidean. Hortik aurrera, gertakariengatik inguruko bi bertsio daude, erabat ezberdinak direnak⁸.

1 Kalkulatzen da ezen laurogeiko hamarkadan, gutxi gorabehera berrogeita hamar pertsonak osatzen zizutela Komando Autonomo Antikapitalistak. Ikus TORRONTEGUI, J.: “Pasajes para la muerte” (Heriotzarako Pasaiaik edo txartelak –hitz-jokoa), in *Revista Cambio* 16, 644 zk. (1984), 21. or. Euskadiko Koordinakunde Autonomoaren eta Komando Autonomo Antikapitalisten sorrerak ezker abertzaleko sektore batek korronte autonomoetarako izan zuen bilakaeran du jatorria. Prozesu hori ezin da bereizi Euskadin langileen autonomiaren inguruan izandako esperientzietatik; izan ere, puntu gorena 1976ko martxoaren 3an Gasteizen izandako gertaerekin iritsi zen, non poliziak tiro egin baitzuen greba orokor baten zioz hiriko San Frantzisko Asiskoaren elizan elkartutako 5.000 pertsona ingururi. Horren ondorioz, bost pertsona hil ziren, eta ehunka inguru tiroz zauritu. Martxoaren 3ko istiluak eta sarraskia gertatu ziren testuinguru historikoari buruz, ikus berriki BABY, S.: *El mito de la transición pacífica. Violencia y política en España (1975-1982)*, Akal, Madril, 2018, 261-263. orr.

2 EUSKO JAURLARITZAKO BAKEGINTZA ETA BIZIKIDETZARAKO IDAZKARITZA NAGUSIA. “Retratos municipales de las vulneraciones del derecho a la vida en el caso vasco. Pasaia, 1960-2010 (2. Ed.)”, *Eusko Jaurlaritza*, Gasteiz, 2016, 37. or.

3 EUSKO JAURLARITZAKO BAKEGINTZA ETA BIZIKIDETZARAKO IDAZKARITZA NAGUSIA. “Erretratuak... op. cit., 34. or.

4 EUSKO JAURLARITZAKO BAKEGINTZA ETA BIZIKIDETZARAKO IDAZKARITZA NAGUSIA. “Erretratuak... op. cit., 36. or.

5 EUSKO JAURLARITZAKO BAKEGINTZA ETA BIZIKIDETZARAKO IDAZKARITZA NAGUSIA. “Erretratuak... op. cit., 35. or.

6 Autoetan ageri diren peritu-txostenen arabera, Joseba Merino Quijanori 1984ko martxoaren 23an egindako azterketa medikoaren ondoren, hark higadura txikia eta oso azalekoa baino ez zuen sudurrean. Adierazi zuenez, atxilotu zuten unean eroriko batek eragindako ustekabeko lesio bat izan zen. Ikus 734/84 Aurreitiazko Eginbideak (I. liburukia), 32-33 folioak.

7 GIACOPUZZI, G.: *E.T.A. Historia política de una lucha armada - 2ª parte*, Txalaparta, Tafalla, 2006, 188-189. orr. 1984an Komando Autonomo Antikapitalistak talde batzuk baino ez zeuden aktibo, eta ekintza isolatuak egiten zituzten. Hala ere, 1984ko otsailaren 23an, Eusko Legebiltzarrerako hauteskundeetan kanpaina betean, Komando Autonomo Antikapitalistek Enrique Casas Vila erail zuten (Euskadiko Alderdi Sozialistako bigarrena eta Gipuzkoako zerrendaburua zen). Ikus BARBERÍA, J.L. “Komando Autonomo Antikapitalistek eta ‘Mendeku’ taldeak Enrique Casas senatari eta hautagai sozialistaren hilketaren ardura hartu dute”. *El País*, 1984ko otsailaren 24a.

8 Horren erakusgarri, Pasaian gertatutakotik bi egunera, *EL PAÍS* egunkariako editorialak honako hau adierazi zuen: “Kazetariei jarritako

Bertsio ofizialak gertatutakoa Komando Autonomo Antikapalistetako kideen eta polizia-operatiboan zeuden Polizia eta Guardia Zibileko agenteen arteko liskar gisa deskribatu zuen. Gertakari horien biharamunean, Julen Elgorriaga⁹ orduko Gipuzkoako gobernadore zibilak su gurutzatuaren hipotesia defendatu zuen, eta gertatutakoaren erantzukizun guztia Komando Autonomo Antikapalistetako kideei leporatu zien. Haren adierazpenen arabera¹⁰, polizia-indarrek gelditzeko agindua eman ondoren, Komando Autonomo Antikapalistetako kideek armak jaurti zituzten, eta segurtasun-agenteek erasoari aurre egin zioten. Ildo beretik, bertsio ofizial horri eutsi dio, besteak beste, Enrique Rodríguez Galindo Guardia Zibileko jeneral ohiak¹¹, 2006ko memoria-liburuan honako hau adierazten baitu, hitzez hitz: “[...] eutsi egin zioten, eta tiro-truke gogor bat gertatu zen, banda horretako kideak hiltzea eragin zuena”¹².

Hasieratik, bertsio hori zalantzan jarri eta gezurtatu zuten Pasaiako bizilagunek¹³. Bizirik atera zirenen, senitar-tekoen eta lekukoek testigantzen arabera, gertatutakoa Poliziak eta Guardia Zibilak Komando Autonomo Antikapalistetako lau kideak hiltzeko egindako segada bat izan zen. Francisco Etxeberria Gabilondo auzitegi antropologo eta Euskal Herriko Unibertsitateko (EHU) irakasleak biktimei egindako autopsiek egiaztatu zuten guztira 113 bala-zulo zeudela biktimen lau gorpuen artean, munizio-mota desberdinekin eta ibilbide eta inpaktu ugari zituzten balekin: José María Izura Sanz “Pelu” 28 bala-zulorekin, Pedro María Isart Badiola “Pelitxo” 28 bala-zulorekin, Rafael Delas Aizkorbe “Txapas” 21 bala-zulorekin eta Dionisio Aizpuru Arbelaitz “Kurro” 36 bala-zulorekin, postak barne¹⁴; erabat debekatuta zegoen, ordea, ehiza-munizio hori erabiltzea¹⁵.

Gertakarien ikuspegi bikoitz horren aurrean, komeni da bertsio bakoitzean pilatzen diren datu eta iturrietan murgiltzea.

1.2. Bertsio ofiziala

Garaiko prentsak terrorista edo etakide gisa erakusten ditu lau gazteak, zeinek atentaturen bat egitea helburu baitzuten, eta horregatik zeharkatu zuten muga Frantziatik.¹⁶ Poliziak zenbait atentatutan parte hartzea egozten die. Zehazki, argitaratutako informazioen arabera¹⁷, Jose Maria Latiegui Valmaseda Moulinexeko zuzendariaren eta Francisco Machin Martosen hilketetan parte hartzea leporatu zion Poliziak Pedro Maria Isart Badiola “Pelitxo” -ri. Rafael Delas Aizkorbe “Txapas” ri Asepeyo Mutuaren zuzendari nagusia, Antonio Conejero Salguero eta Fidel Lazaro Aparicio guardia zibilak eta Jesus Blanco Cedeceda Noingo (Iruñea) aireportuko transmisio-burua hil izana leporatu zioten. Dionisio Aizpuru Arbelaitz “Kurro”ri Francisco Machin

trabek, zeinak Barne Ministerioak azken garaietan aplikatutako politika desinformatzailearen ildoan kokatzen baitira, zalantzak sortzen dituzte, gertaeren garapen zehatzaren inguruan alarmagarriak bezain alferrekoak direnak”. EL PAÍS. “Editorial: Pasajes y Biarritz”. *El País*, 1984ko martxoaren 24a.

9 Auzitegi Nazionalak Julen Elgorriaga eta Enrique Rodríguez Galindo jenerala kondenatu zituen, 2000ko apirilean, 1983an Jose Antonio Lasa eta Jose Ignacio Zabalaaren bahiketan eta ondorengo hilketan parte hartzeagatik. YOLDI, J. “Galindo eta Elgorriaga, 71 urtera zigortuta”. *El País*, 2000ko apirilaren 27a.

10 EGIN. “Pasaiako metrailatzeari buruz gobernadore zibilak emandako bertsioa gezurtatu dute lekukoek”. *Egin*, 1984ko martxoaren 24a.

11 Enrique Rodríguez Galindo, Ángel Vaquero, Enrique Dorado eta Felipe Mayo guardia zibilekin eta Julen Elgorriaga Gipuzkoako gobernadore zibilekin batera, Auzitegi Nazionalak 67 eta 71 urte bitarteko espetxe-zigorra ezarri zion (Auzitegi Nazionala, Zigor arloko Sala, 1. sekzioa, 21/2000 Epaia, apirilaren 26koa), José Antonio Lasa eta José Ignacio Zabala bahitu, torturatu eta hiltzeagatik. Estrasburgoko Giza Eskubideen Europako Auzitegiak (Giza Eskubideen Europako Auzitegiak) abalatu zuen epai hori (3. sekzioa, *Vaquero Hernández eta beste batzuk Espainiaren kontrako auzia*, 2010eko azaroaren 2ko Epaia).

12 RODRÍGUEZ GALINDO, E.: *Mi vida contra ETA. La lucha antiterrorista desde el cuartel de Inchaurren*, Planeta, Bartzelona, 2006, 126. or.

13 EGIN. “Lekukoek gezurtatzen dute... op. cit.

14 Zehatz-mehatz, biktima horiei buruzko autopsia-txostenetarako, ikus 734/84 Aurretiazko Eginbideak (I. liburukia), 24-31 folioak.

15 *EL PAÍS*en arabera, Barne Ministerioak goi-kargudunek ez zekiten polizia-operatibo batzuetan ehiza-munizioa erabiltzen zenik. Nahiz eta, egia esan, egunkariak berak baieztatu zuen “[...] berriki segurtasun-zerbitzu bati Pasaiako ehiza-posten antzeko munizioa emateko establezimendu instituzional garrantzitsu bat jarri zela”. ORGAMBIDES, F. “Poliziak debekatutako ehiza-kartutxoekin tiro egin zion Pasaiaren hil zen euskal terroristetako bati”. *El País*, 1984ko maiatzaren 30a.

16 LA VANGUARDIA. “Garaikoetxeak Pasaiako polizia-ekintza ikusgarriari buruzko ikerketa hasteko agindu du”. *La Vanguardia*, 1984ko martxoaren 24a.

17 BARBERÍA, J.L. “Gertakarien lekuko batek gezurtatu egin du Pasaiako tiroketari buruzko bertsio ofiziala; lau terrorista hil ziren bertan”. *El País*, 1984ko martxoaren 24a.

Martosen hilketan eta Rafael Gil Marin eta Enrique Rúa Diaz guardia zibilen hiketan parte hartzea egotzi zioten, baita Jesus Guibert enpresaburuaren bahiketan ere. José María Izura Sanz “Pelu”ri bakarrik ez zitzaion odol-deliturik egotzen, eta ETA (m)ko kidea izateagatik soilik jazarri zuten¹⁸.

ABCren¹⁹ informazioaren arabera, gaueko 22: 30ean ‘Igueldo’ izeneko ontzia azkar sartu zen portuan eta amarratzearen bila. Une horretan:

“Poliziek beren armak jaitsi eta norabide egokian jarri zituzten eszena argitzeko balioko zuten foku indartsuak. Komando terroristako txalupak abiadura moteldu zuen, eta ‘Puntas’ izeneko kai txiki baterantz abiatu zen. Motorra geldituta, bost “autonomoak” lehorreratzeko prest zeuden. Eta gertaerak zorabiozko abiadura jazo ziren. Hamar segundotan, ozta-ozta, fokuak piztu egin ziren, eta gelditzeko agintzeko ahotsek portuko baretasun faltsua hautsi zuten. Terroristek, argiekin eta oihuekin harrituta, pistolen kargadoreak hustu zituzten ahotsen norabidean. Segurtasun Indarren erantzuna berehalakoa izan zen: lehorreratzea lortu zuten hiru terroristak segundoko hamarrenetan erori ziren hilda; gainerako biak alferrik saiatu ziren txalupa martxan jartzen eta haien gorpuek portuko uretan amaitu zuten... Horregatik, une batzuk igarota, isiltasuna nagusitu zen berriz. Segundo batzuk geroago, bizirik atera zen pertsona bakarra, balen aurkako txalekoa soinean zeramana, atxilotzera aurreratu ziren poliziak.

ABCK zabalduko beste ohar batek azaltzen duenez, Pasaiaiko badiaren ertzetan zabalduko ‘GEO’ek²⁰[...] ETako taldea ustekabeen harrapatu zuten lehorreratzen saiatzen ari zela. Karelez kanpoko motor-dun txalupa hondoratu egin zen tiroen ondorioz, eta ihes egiten saiatu ziren bi terroristen gorpuek arrastaka eraman zituen. Guardia Zibilaren eta Gurutze Gorriaren urpekariek itsasadarra arakatu zuten, gorpuek eta itsasontzia berreskuratzeko²¹.

Barne Ministerioak zabalduko ohar ofizial baten arabera: “Tiroketa poliziak aipatutako taldea atxilotzen saiatu zirenean gertatu zen; izan ere, aipatutako portutik Espainiako lurraldera sartzen ikusi zuten”²². Ohar berean azaltzen denez, “Taldea [terrorista] hori Frantziatik zetorren Espainiara sartzen saiatu zen, zenbait atentatu egiteko, tartean bonba-auto bat jartzeko eta bahiketa bat egiteko”.

Julen Elgorriaga gobernadore zibilak gertaeren biharamunean adierazi zuen biktimak atxilotzea ezinezkoa izan zela, “[...] oso azkar zetozen txalupa batean, hiltzera ohituta zegoen jende armatua zen, eta poliziak egin behar zuena egin zuen. Polizia zela esan eta ozen hitz egin zien; komandoaren batzuek lehorrera salto egin zuen, beste batzuek ontziaren martxa bizkortu zuten, eta baten batek lehen tiroak bota zituen”²³. ABCren²⁴ beste albiste batek, zeinak haren adierazpenak ere jasotzen baititu, hau adierazten zuen: “[...] Txalupa oso azkar batean zetozen, eta bagenekien 55 zaldiko motor bat eta ontzi oso azkar bat zituztela [...]. Jende armatu talde bat zetorren, eta hiltzera ohituta zeuden. Eta Poliziak egin beharrekoa egin zuen: polizia zirela ohartarazi eta gelditzeko esan zion taldeari, eta taldeko batzuek lehorrera salto eginez erreakzionatu zuten, beste batzuek ontzia abiadura handian jarritz, eta gainerakoek tiro eginez. Poliziak, noski, aurre egin zion erasoari, eta une hartan egin behar zuena egin zuen”.

Gainera, Elgorriagak berak ere honako hau adierazi zuen operatiboari buruz: “[...] badakigu, eta jendeak ere jakin behar du, erakunde honetako kide gehiago daudela hiltzen jarraitzeko prest. Esan behar dut, halaber, operazio hau Poliziaren oso lan pazienteza izan dela, non hilabete baino gehiagoz jende askok lan egin duen”²⁵.

Ordurako, hedabideetako batek bertsio ofizialaren kontrako informazioa argitaratu zuen. *EL PAÍS*²⁶ egunkariak argitaratutako albiste batean, polizia-operazioaren lekuko zuzen batek bertsioa ezeztatu zuen, eta gertakariaren biharamunean adierazi zuen GEO taldeko hamar edo hamabi poliziak ontzia minutu batez baino gehiagoz me-

18 OLAVE, C. “Hilketen historia luzea, etakide hilen eskutik”. *ABC*, 1984ko martxoaren 24a.

19 C.O. “Harridura eta azkartasuna, polizia-operazioaren gakoak”. *ABC*, 1984ko martxoaren 24a.

20 Polizia Nazionalaren Operazio Talde Bereziak dira GEOak.

21 ABC. “Terrorismoaren aurkako operazioa Pasaiaiko itsasadarrean”. *ABC*, 1984ko martxoaren 24a.

22 BARBERÍA, J.L. “Usteko lau terrorista ‘GEO’ -ek metrailatuta hil dira Pasaian”. *El País*, 1984ko martxoaren 23a.

23 BARBERÍA, J.L. “Lekuko bat... op. cit.

24 ABC. “Poliziak hilabete zeraman terroristen zelatan”. *ABC*, 1984ko martxoaren 24a.

25 OLAVE, C. “... luze bat op. cit.

26 BARBERÍA, J.L. “Lekuko bat... op. cit.

trailatu zutela, aurrez bost gazteak zihoazen zodiac-etik tirorik izan gabe²⁷. Lekukoak honako hau dio: “Ez nuen gelditzeko eskatzeko ahotsik entzun, ezta tirorik ere, GEOen ufadak entzun arte,aldi berean hainbat tokitatik tirokatu baitzuten txalupa, orduan itsasertzetik 20 metro baino gutxiagora zegoena. Metrailaketak minutu bat pasatxo iraun zuen, eta ondoren Guardia Zibilaren hiru zodiac –lantxak– agertu ziren, ordura arte argirik gabe egon zirenak, eta uretan flotatzen zuten kartoizko paketeak biltzen hasi ziren. Pasai San Pedroko itsas-bazterrean bi argi piztu ziren orduan, bi autoren gainean jarrita “. Horrez gain, “tiroketaren gunea nahiko argituta zegoen Pasaiako San Pedroko Askorreta ontziolako argiekin”, eta, jarraian, gaineratu duenez, “itsas-ertz horretan linternak mugitzen hasi ziren, eta berehala agertu zen Itsas Komandantziako ontzia foku batekin. Gero bigarren tiroketa bat gertatu zen, tiro-sortak egin zituzten alde horretako arrokatarantz; odol-orbanak omen daude hor. Argi dago zain ziztutela, baina diskrezio handiz egin zuten, ordu eta erdi lehenago ez zirelako hemen uniformeak ikusten “.

Pedro Miguel Etxenike Eusko Jauriaritzako bozeramaileak, berriz, poliziaren jokabidea “neurritz kanpokoak” izan zela esan zuen orduan, “ez baitzegoen proportzionaltasunik komandoa polizientzako segurtasunez eta immunitatez atxilotzeko helburuaren eta komandoko kideak tiroz akabatzekeko prozeduraren artean”²⁸. Era berea, Carlos Garaikoetxea jarduneko lehendakariak honako hau eskatu zion Herrizaingo Sailari: “[...] “Egin eza-zu ikerketa sakon bat tiroketaren inguruabarrei buruz”; izan ere, [...] badirudi talde terroristaren zain zeudela, era guztietako neurriak hartuta, eta lau heriotzek [...] gertaerak berehala eta erabat argitzea eskatzen dute”²⁹.

1.3. Gertakarien bertsio alternatiboa: “segada”

2002an, Joseba Merinok, Duesoko espetxetik (Santoña-Kantabria) irten berria zela, 17 urte baino gehiago han eman ondoren, Bartzelonan izan zenean, bere historia kontatu zuen. Bisita horretatik sortu zen Pasaiako badiako gertatutakoari buruzko liburu bat idazteko ideia. Gertatutakoari buruz ikertu ondoren, konturatu ziren informazio asko ez zettorrela bat Joseba Merinok azaldukoarekin edo “manipulatuta” egongo zela. Ia bi urtez informazioa biltzen aritu ondoren, 2008an sortu zen gertatutakoa kontatzen duen monografia bakarra: “Pasaiako segada. Estatu krimen bat”⁶⁰.

Bestalde, bi urtez, Xabier Otamendi, Yuri Agirre eta Erik Aznal azpeitiarrak eta UPV/EHUko Kazetaritza eta Ikus-entzunezko Zientzietan lizentziadunak Pasaiako Badia dokumentalaren errealizazioan murgildu ziren, 2017an, Pasaiako badiako 1984an gertatutakoari buruz³¹. *Oinatzak produkzioaren* dokumentalak gertakarietatik bizirik atera zen pertsona bakarraren testigantzak jasotzen ditu, baita eraildakoen senideenak ere, besteak beste³². Proiektu hori crowdfunding bidez finantzatu zuten, eta, azkenean, 2017ko urriaren 24an estreinatu zuten, Iruñean³³.

Liburuaz eta dokumentalaz gain, Rosa Jimeno eta Joseba Merino bizirik atera ziren bi lagunek azaldu dute gertatutakoaren kontakizuna, bi elkarrizketetan: bata, GARA³⁴ argitaratua, 2008an, eta bestea, berriz,

27 Hala, Melchor Miralles eta Ricardo Arques kazetariak, GALi buruzko liburuan, “sarraskitzat” jo zituzten Pasaiako Badiako gertatutakoak. Era berean, gertaera horiek izaten ari ziren unean bertan, Amedo eta Dominguez, GALEko buruzagi gisa oso ezagunak, Donostiako kasino berria bisitatzen ari zirela adierazi dute. Izan ere, MIRALLESek eta ARQUESek gaineratu zuten Amedok erabat ezezaguna zuela Pasaiako portuan gertatzen ari zena. Ikus MIRALLES, M.; ARQUES, R.: *Amedo. El estado contra ETA*, Plaza & Janes, Bartzelona, 1989, 180. or.

Antza denez, Jose ONETOk bertsio ofiziala gezurtatzen du: gelditzeko agindu ondoren, Komando Autonomo Antikapitalistekoa kideek ez zuten astirik ere izan kirol-poltsa batean zeramatzen armak erabiltzeko; izan ere, polizia tiroka hasi zitzaion metrailadore eta posta-eskopetekin, eta uretara erori ziren. Ikus ONETO, J.: *El secuestro del cambio. Felipe año II*, Plaza & Janes, Bartzelona, 1984, 111-114. orr.

1984ko ekainaren 11n, epaitegira deitu zutenean, garai hartako Pasaiako alkate Roberto López de Echezarreta Murgiondo jaunak adierazi zuen Pasaiako Buenavistako kaian zegoela, gau hartan gorpuak uretatik nola ateratzen zituzten ikusten. Handik, gorpuek armarik ez zutela ikusi zuen. Gainera, urpekari baten hitz gutxi batzuk entzun zituela esan zuen (Gurutze Gorrikoa, ziur asko, baina ezin du zehatz esan), armarik eta objekturik uretatik atera ez zutela baieztatuko lukeena. Xehetasunez, ikus 734/84 Aurreitazio Eginbideak (I. liburukia), 219. folioa.

28 ETXARRI, T. “Eusko Jauriaritzak neurritz kanpokotzat jotzen du Pasaiako portuko polizia-operazioa”, *El País*, 1984ko martxoaren 28a.

29 A.H. “EAJK ‘tranpatzat’ jo du Pasaiako polizia operazioa”. 1984ko martxoaren 24a.

30 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 7. or.

31 CABASÉS HITA, L. “Pasaiako segada, isildu ezingo litzatekeen krimena”. *Noticias de Gipuzkoa*, 2017ko urriaren 29a.

32 GARA. “Loreak Pasaiako segadan tirokatuen oroimenez”. *Gara*, 2017ko azaroaren 12a.

33 KAMIO, A. “Memoriak ez du oraindik artxibatu”. *Gara*, 2017ko urriaren 24a.

34 LLORENTE, O. “Pasaiako badia, zigorrik gabeko segada”. *Gara*, 2008ko abenduaren 29a.

NAIZen³⁵, 2014an. Oraintsuago eta interes berezikoak dira, halaber, José Bono jaunak bere *“Les voy a contar”* memoria-liburuan egindako adierazpenak. Bertan, Joaquín Leguina jaunarekin izandako elkarrizketa bat aipatzen da, garai hartan PSOEko goi-karguduna zena, Pasaiaiko gertakariei buruzkoa. Leguinak Casasen hilketaren ondorengo uneaz hitz egingo zukeen, bilera bat egin omen zen EAJren eta Ricardo García Damborenearen artean, orduan PSEko idazkari nagusia zena eta GALen auzian inplikaturata zegoena. Ministro ohiak bere liburuan kontatzen duenaren arabera, bilera horretan buruzagi sozialistek ulertzeko eskatu zuten, Casasen hilketaren ostean “erreakzionatu egin behar zutelako, eta gau batean, hiltzaileek Bidasoa zodiac batekin gurutzatzen zutenean, euren merezimendua aurkitu zutelako”³⁶. Txosten horrek aurrerago adierazten duen bezala, hildako lau gazteen senideen ordezkariak Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiari eskatu zion José Bono eta Joaquín Leguinari deklarazioa hartzeko, kasuari buruz argitalpen horretan adierazitakoari dagokionez. Eginbidea ezetsi egin zen.

Bertsio ofizialaren arabera³⁷, Pasaiaiko segada edo “84ko martxoko operazioa” egun batzuk lehenago hasi zen forma hartzen, 1984ko martxoaren 18an, Rosa Jimeno bere autoan Oriotik Donostiara joan zenean. Donostiako Pio XII.a plazan aparkatuta zegoenean, komando autonomoei ustez lotuta egoteagatik jasaten ari zen polizia-zaintza kontuan hartu gabe, kalez jantzitako bi poliziak atxilotu eta Polizia Nazionalaren Amara (Donostia) auzoko polizia-etxera eraman zuten³⁸. Ez zioten inoiz jakinarazi, legez, atxilotu egin zutela, eta ez zioten jakinarazi zegokion epaitegiari, ez haren senideei ere³⁹. Izan ere, Felipe Jimeno Cirizak, Rosa Jimenoren aitak, salaketa jarri zuen 1984ko martxoaren 24ko arratsaldean alabaren desagerpenagatik, hau da, Pasaian izan zen gertakariak bi egunera.

Atxilotu zutenean, Rosa Jimenok Dionisio Aizpuru Arbelaitz “Kurro” bikotekidea zegoen etxeko telefono-zenbaki bat zeraman. Rosa Jimeno ‘amu’ gisa erabili zuten, komando autonomoetako bost militanteekin hitzordua hi-

35 NAIZ. “Joseba Merinoren kontakizuna, Pasaiaiko segadatik bizirik atera zena”. *Naiz*, 2014ko martxoaren 21a.

36 BONO, J.: *Les voy a contar*, Planeta, Bartzelona, 2012, 240. or.

37 Beste bibliografia-iturri batzuek ere, funtsean behintzat, gertakariaren bertsio alternatiboaren alde egingo lukete. Ikus, adibidez, MIRALLES eta ARQUES kazetariak GALi buruz egindako ikerketa sakonaren emaitza den liburua: MIRALLES, M.; ARQUES, R.: *Amedo... op. cit., passim*.

38 Enrique Casas Vila PSOEko Gipuzkoako senatariaren hilketaren auzian Auzitegi Nazionalak 1985ean emandako epaiaren arabera, Rosa Jimenok harreman sentimentala zuen Dionisio Aizpuru Arbelaitz “Kurro” -rekin, dakigun bezala komando autonomoetako kidea eta Pasaiaiko segadan hil zena. Aurrekoaz gain, epaian jasota dago Rosa Jimenok bazekiela Dionisio Arbelaitzek komando autonomoekin zuen lotura hori, eta, gainera, berak ere erakunde horretan parte hartuko zuela. Hala, poliziak Rosa Jimeno jo zuen Gipuzkoako azpiegituraren arduradun nagusitzat. Hori dela eta, Joseba Merino kondenatu zuten epai horretan bertan, beste kargu batzuen artean, talde armatuarekin kolaboratzeagatik ere kondenatu zuten. Era berean, poliziak lortu zuen identifikatzea garai hartan (1984ko martxoan) Enrique Casasen hilketan inplikaturata pertsonetako bat, Joseba Merino; hilabete horretan bertan Rosa Jimenorekin batera ikusi zuten, eta poliziaren zaintzapean egon zen. Izan ere, Enrique Casasen hilketaren epaiketan egindako akusazioaren arabera, Merinok Jimenori eman zizkion hilketa horretan erabilitako autoaren giltzak, hark adostutako leku batean jar zitzen. Ibilgailu hori ez zen lapurretaren bidez lortu, kontzesionario batean baizik, eta ondoren transferentzia bat egiteko konpromisoarekin. Antza denez, Joseba Merinok 2014an GARA egunkariari azaldu zionez, modus operandi horri esker poliziarentzat hura ez zen auto lapurtutzat jotzen. Hala ere, gaineratu zuen inozoak izan zirela, eta poliziari erraza gertatu zitzaiola Trafiko Zuzendaritzara deitzea, oraindik ordaindu gabe zeuden autoez galdetzea eta hura aurkitzea. Hala, poliziak autoa zein Rosa Jimeno aurkitu zituen, zeina prest baitzegoen 1984ko martxoaren 18an, adostutakoaren arabera mugitzeko. Ikus YOLDI, J. “Casasen hiltzaileetako bati 53 urteko kartzela zigorra ezarri diote”. *El País*, 1984ko irailaren 28a; DÍAZ HERRERA, J.; GÓMEZ, J.: “Honela hil genuen Casas”, in *Revista Cambio* 16, 646. zk. (1984), 24. or.; SOLA, R. “Bono, Leguina eta Damborenea, Pasaiaiko badiara daramaten hiru hari”. *Gara*, 2014ko martxoaren 22a. Ikus, halaber, “*Estatuko Segurtasun Indarren eta Komando Autonomo Antikapitalistak izeneko taldearen kideen arteko enfrontamenduari*” buruzko informazio-oharra, Donostiako polizia-etxeak 1984ko martxoaren 28an emana.

39 Ikus AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 89. or. Hala ere, garai hartan abokatu eta Eusko Legebiltzarreko kide zen Iñigo Iruinen hitzetan (1984-2001): “*Jarduketa hori [...], hau da, pertsona bat atxilotzea eta haren kokapena ez ezagutaraztea, legez kontrakoa ematen duen arren, Poliziaren arau erabat legezkoa da. Atxilotuari letradu-laguntza emateko 1983ko abenduan onartutako Lege berriaren arabera, atxilotutako pertsonak inkomunikaturata geratzen dira, eta ez dute eskubiderik egoera hori senideari edo hark nahi duen pertsonari jakinarazteko* “. Zehazki, Iruin abenduaren 12ko 14/1983 Lege Organikoan jasotako artikulua bakarrari buruz ari da (14/1983 Lege Organikoa, abenduaren 12koa, Konstituzioaren 17.3 artikulua atxilotuari eta presoari abokatu-laguntza emateari dagokionez garatzeari eta Prozedura Kriminalaren Legearen 520. eta 527. artikulua aldatzeari buruzkoa). Izan ere, PKLren 527.b) artikulua idatzita geratuko litzateke atxilotuari edo presoari, inkomunikaturata dagoen bitartean, lege bereko 520.2.d) artikuluan aintzatetsitako eskubideaz baliatzea galarazteko moduan. Hau da, “*nahi duen familiakoari edo pertsonari atxiloteta bera eta une oro zainpean zein tokitan dagoen komunikatzeko eskubidea*” (Prozedura Kriminalaren Legearen 520.2.d) artikulua). Ikus PUNTO Y HORA: “Legezko bahiketa”, in *Punto y Hora*, 346. zk. (1984), 12. or.

tzartzeko. Epaileren aurrean egin zuen deklarazioaren arabera, tratu txarrak eta torturak jasan zituen, helburu bakar batekin: kolaborazioa onartzea, kideak inola ere zaurituko ez zituztela hitz emanda. Ustez jasan zuen tortura ez zen amaitu Dionisio Aizpuru Arbelaitz “Kurro”rekin hitzordua egitea onartu zuen arte. Bahiketak iraun zuen bitartean, Jose Onetok urte horretan bertan argitaratutako liburuan kontatzen duenez, Jesus Martinez Torres “informazioa ateratzeko” arduratzen izan zen⁴⁰. Bahiketak iraun zuen bitartean, Rosa Jimeno polizia-etxetik etxebizitza batera eraman zuten, eta bertan gau bat eman zuen eskuburdinak jarrita, eta bidean zehar mehatxatu ere egin zuten “hil” egingo zutela eta “frogak” utziko zizkiotela, “kontu-garbitzearen” itxura eman zezan⁴¹.

Rosa Jimenok berak kontatzen duenez, pistola batekin garondoa behartu zuten bere gurasoei telefonoz deitzera, eurekin bizi baitzen, bai eta Orioko Udalean behar egiten zuten lantokira ere, agertuko ez zela jakinarazteko, haurdun zegoen lagun bati lagundu behar zion aitzakiarean. Arrazoi horrek ez zituen gurasoak konbentzitu, eta egun batzuen buruan zerbait gertatzen ari zela susmatu zuten. Orduan Rosa Jimenoren gurasoak komisariara joan ziren alabaz galdezka, baina alaba ez zen agertzen atxilotu legez, atxiloketa nor-tasun faltsu baten bidez estali baitzen (Asuncion Echauri Ozcoidi, Iruñean bizi dena)⁴². Bizirik atera zirenen hitzetan: “Isilpean gorde nahi zuten atxiloketa... azken finean, bahiketa bat izan zen”⁴³.

Aldez aurretik, Rosa Jimenok Komando Autonomo Antikapitalistetako bost kideekin adostu zuen gunea “⁴⁴garbi” balego argi-seinale bat egingo zuela linterna batekin⁴⁵. Garai horretan, eskualdeko jarduera parapoliziala nahiko trinkoa zen, baina berak ziurtatu zien egoera bare zegoela. 1984ko martxoaren, 21: 30etik 22: 00etara adostu zuten hitzordua. Hala ere, hitzordua 48 ordu atzeratu zen, Frantziako poliziaren presentzia handi eta ezohikoa zelako Hendaia eta Baiona artean, eta horrek bost gazteak Ziburutik (Ipar Euskal Herria) irtetea eragotzi zuen⁴⁶.

Elkartzeko eguna iritsi zenean, martxoaren 22an, 19: 00ak aldera, Joseba Merinoren *Beltza* txakurrarekin batera zeuden bost gazteek Ziburutik abiatu zuten bidea zodiac motako txalupa batean, segada bat zela jakin gabe. Denek salbamendu-jantziak zeramatzen, haietakoren bat itsasora eroriko ote zen babesteko neurri gisa, eta horrek armak aldean eramatea eragozten zien. Bost gazteak ontziarekin atera ondoren, Joseba Merinoren beraren hitzetan:

“Itsasoa zakar zegoen, behe lainoa zegoen, eta Hondarribia parean harkaitzen kontra jotzeko zorian egon ginen. Erabaki genuen, hamar minutuan itsasargia ikusten ez bagenuen, buelta emango genuela. Orduan, Pasaiatik kanpo atrakatuta zeuden bi merkantzia-ontziren argiak ikusi genituen. Bokalearen sarreran bertan erregairik gabe geratu ginen, zodiac txalupa bete genuen, eta sartu ginenean Rosa ikusi genuen linterna batekin seinale batzuk egiten, dena ondo zegoela adierazten zigutenak”.

Rosa Jimeno adostutako lekuan zegoen, poliziek eraman baitzuten bertara. Joseba Merino hara iristean, Rosa Jimenok honako hau kontatzen du: “Mugimendu handia zegoen, eta poliziek, denak balen aurkako txalekoekin jantzita, gero eta arma gehiago hartzen zituzten... Ni oso urduri jarri nintzen, eta galdetzen nien, inozoa ni, zertarako nahi zituzten arma horiek, eta, aldi berean, oihu egiten nien agindu zidatela atxilotuko zituztela, besterik ez”⁴⁷.

Jarraian, Joseba Merinok honako hau kontatu zuen: “Iritsita eta urrutitik, 50 bat metrora, dena normal ikusten zen; Rosa ohiko lekuan zegoela ikusi genuen linternarekin seinaleak egiten, eta lasai abiatu ginen hara”⁴⁸. Gero, gertaerak oldartu egin ziren, eta bere hitzetan:

40 Jesús Martínez Torres, 1982tik, Polizia Nazionaleko Informazio komisario nagusia eta terrorismoaren aurkako borrokaren arduradun nagusia zen. Bere pertsonaz eta mailaz igotzeaz, bai eta zalantzan jarritako praktikez ere, ikus DE LA CUADRA, B. “Ustezko torturatzaile baten igoera jasanezina”. *El País*, 1985eko martxoaren 3a. Zehatzago esanda, atxilotetan nola parte hartu zuen eta nola gidatu zuen atxiloketa, eta, ondoren, Rosa Jimenok poliziari laguntzea onar zezan sortutako estrategia. Ikus: ONETO, J.: *Bahiketa... op. cit., 95-115. orr.*

41 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit., 91. or.*

42 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit., 92. or.*

43 LLORENTE, O. “Badia... op. cit.

44 LLORENTE, O. “Badia... op. cit.

45 LLORENTE, O. “Badia... op. cit; NAIZ. “Josebaren kontakizuna... op. cit.

46 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit., 94. or.*

47 LLORENTE, O. “Badia... op. cit.

48 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit., 97. or.*

"Linternaren seinaleak ikusi eta branka jarri genuen hemen (harkaitzen ondoan). Ez genuen ezer ikusten. Rosari kabo bat bota nion ontziari eusteko. Lehenengo, 'Kurro' eta 'Pelitxo' lehorreratu ziren. Ondoren, 'Pelitxo' ri poltsa bat eman nion eta 'Kurro' ri Beltza hartzeko esan nion. Txakurra hartzten makurtuta nengoela, eta 'Kurro'ri hartzeko esan nion bigarren aldi, 'Geldi!' entzun zen. Polizia! 'Eta tiro solte bat. Eta jarraian, ehunka tiro. Harriduraz harrapatu gintuen. Rosak soka batekin lotuta zituen oinak, eta tiro-segida hasi zenean, bertatik tiratu egin zuten; ondorioz, lurrera erori zen, eta ez zen zauritu. 'Pelu' eta 'Pelitxo' tiroen ondorioz hil ziren, gainerako kideak bizirik irauten saiatu ziren bitartean. Ni makurtuta nengoen txakurra hartuta, eta senez jokatu nuen. Txakurra askatu eta kareletik uretara bota nuen neure burua. Besakada batzuk eman nituen ur azpitik, balak nigandik oso gertu nola pasatzen ziren sumatzen nuen, eta batek sudurra ukitu zidan. Minutu eta erdi pasa baino lehen aurkitu ninduten [...]. Harkaitzetara igotzera behartu ninduten. Dena poliziaz beteta zegoen, eta egoera oso tirabiratsua zen, irainka eta mehatxuka hasi baitziren. "Ez mugitu, bestela hilko zaitut [...]. Poliziak histeriko zeuden"⁴⁹.

Era berean, aurretik honako hau ere azaldu zuen: "Erabateko ustekabea izan zen. Operazioa horrelakoa izan zen: operazioaren buruak bere gizona esan zien berak tiro bat egingo zuela, denak tiroka has zitezen seinale gisa balioko zuela; ustekabea harrapatzea zen kontua, erreakzionatzeko denborarik izan gabe. Dena oso azkar gertatu zen, segundo bakar bat ere ez zen pasatu gelditzeko esan zietenetik eta tiro-sorta izan arte"⁵⁰.

Rosa Jimenok adierazi zuen blokeatu egin zela, eta ezin izan zuela ezer egin gertaerak oso azkar jazo zirelako; izan ere, berehala eraman zuten pistolaz gorago dagoen bide batera, bide estu batetik, tiroek jarraitzen zuten bitartean. Bidetik gertu, 200 bat metrora, herriko jendea pilatzen hasi zen. Hala ere, lekua urrun eta ilun zela eta, ikuspen eskasa zegoen, baina horrek ez zuen eragotzi auzokide askok hura ikustea⁵¹.

Ondoren gertatutakoari buruz Joseba Merinok honako hau azaldu du:

"Aurkitu ninduten, eta metrailetaz mehatxatuta, uretatik aterarazi, harkaitzetara igoarazi eta eskuak buruan jarri zizkidaten. Rosa jada ez zegoen han, Kurro eta berori heltzen zioten txakurrak besterik ez nituen ikusi. Bitartean, polizia askok bizirik egon zitezkeen beste kideen bila jarraitzen zuten; bizpahiru minuturen buruan, Guardia Zibilaren beste ontzi batekin Txapas ekarri eta uretara salto eginarazi zioten, eta, ondoren, harkaitzetara igotzera behartu zuten. Segadan Pelitxo eta Pelu eta txakurra hil ziren. Hirurak ilaran jarri gintuzten, arroken ertzean eta itsasotik hurbil, eskuak buruan genituela. Armarik gabe geunden, armak poltsetan geratu baitziren. Identifikatzeko agindu ziguten, eta, izena ematerakoan, Jose Luis Merino zela esan nienean, haietako batek esan zidan: "Zu koronela zara"; nik ezetz erantzun nion, ni Yosua nintzela [sic]. Poliziak oso urduri zeuden, eta, irain eta mehatxuka, metro batzuk banantzeko esan zidaten. Hiru txakur hurbildu ziren kideengana, bi metrailetan (bata Ingram M-10 eta UZI bat) eta bestea Corredora motako posta-eskopeta batekin, eta Kurro eta Txapasek hitzik eta ekintzarik egin gabe fusilatu zituzten ... metro bat baino gutxiagotik; itsasadarrari bizkar emanda erori ziren, gorpuetan talka egin zuten bala ugarien indarrez. Nire kideak fusilatu zituzten"⁵².

Joseba Merinoren arabera, Goreneko Polizia Kidegoko kalez jantzitako hiru poliziak egin zituzten fusilamenduak, inguruetan zeuden 20 lagunetatik. Dioenez, bere bizitza salbatzeak zerikusia du Enrique Casasen hilketaren erantzuleetako bat epaitu eta zigortzeko helburu politikoaekin⁵³. Horrez gain, mehatxupean, harkaitzen gainetik bide bateraino iristen den bidezidor bat igotzera behartu zuten, non kasualitatez Juan Jose Alzua eta Maria del Carmen Fernandez herriko bikote bat baitzegoen. Merinok dioenez, "[...] horiek atxiki egin zituzten lekuko gisa erabiltzeko [...], iritzi publikoari begira, sarraskia justifikatu nahi zuten, eta bikotea erabili, gelditzeko agindu zigutela frogatzeko. Bikotea entzumen-lekuko baino ez zen izan"⁵⁴. Bikote horrek, geroago, 'geldi, polizia' bat eta tiro asko entzun zituela adierazi zuen, baina ezin izan zutela ikusi nork bota zituen, poliziak lurrean atxikita zituelako⁵⁵.

49 KAMIO, A. "A fondo. Emboscada de Pasaia". *Naiz*, 2014ko martxoaren 21a.

50 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 98. or.

51 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 99. or.

52 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 99-100. orr.

53 Ikus Joseba Merinoren lekuko-adierazpen osoa, 2001eko urtarrilaren 8koa, 734/84 Aurreiazko Eginbideetan (I. liburukia), 329-337 folioak. Ikus ere SOLA, R. "Bono... op. cit.

54 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 101. or.

55 Hain zuzen ere, eskuburdinak jarri zizkieten, eta lurrean isilik egotera behartu zituzten, aurreikusitako gertakarien zain. Horrela egon

Joseba Merinok ere azaltzen du operatiboa Madrildik zuzenduta zegoela, Espainiako Poliziaren Informazio Brigada Zentralaren bidez. Hala ere, operazioa Gipuzkoan egin zenez, beharrezkoa izan zen Brigada Probintzialaren laguntza, baita aipatutako 'GEO' taldearena ere. Gainera, operazio berezien taldea Donostiara joan zen egun batzuk lehenago, Londres hotelean ostatu hartuta⁵⁶.

Azkenik, azpimarratu behar da, auto judizialek jasotzen duten bezala, gazteetako hiruren altxamendua eta identifikazioa ez zela *in situ* egin. Hilaren 23ko goizaldean, epailea gertakarien lekura joan zenean, gazteetako baten gorpua altxatu zuten, eta honako hau adierazi zuten: "Poliziaren jardunean beste hiru pertsona daude inplikatur, orain arte non dauden ez dakigu". Hilaren 23ko goizean, Donostiako polizia-etxearen dei bat jaso zen, eta esan zuten beste hiru gorpu aurkitu eta erreskatatu zituztela, eta zuzenean eraman zituztela Auzitegiko Institutu Anatomikora; batzorde judizialak ez zuen esku hartu gorpuon altxamenduan⁵⁷.

ziren ordu laurden batez baino gehiagoz. DÍAZ HERRERA, J.; GÓMEZ, J.: "Horrela hil genituen... op. cit., 24. or.

56 Ikus NUÑEZ, L. (koord.): *Euskadi ta Askatasuna. Euskal Herria y Libertad. VI*, liburukia, Txalaparta, Tafalla, 1994, 119. or.

57 734/84 Aurretzako Eginbideak (I. liburukia), 4-5 folioak.

2. Kasuaren Ikerketa Judiziala

2.1. Prozedura judiziala Gipuzkoako Instrukzio Epaitegian eta Probintzia Auzitegian

Pasaiako portuan polizia-operatiboa egin eta lau gazteak hil eta Joseba Merino atxilotu zuten egun berean, Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiak ikerketa-eginbideak ireki zituen gertakari haiengatik⁵⁸. Epaileak ediktu bat argitaratu zuen, non lekukoen edo datuak eman zitzaizketen beste pertsona batzuen agerraldia eskatzen zen, baina ez zen lortu inor borondatez aurkeztea epaitegian deklarazio bat egiteko⁵⁹.

Gertakarien polizia-bertsioa, funtsean, Donostiako polizia-etxeak epaitegira bidalitako informazio-oharrean jasotzen da, probintziako komisario buruak sinatuta, eta, dirudienez, Informazio Brigadaren zigilua dauka⁶⁰. Oharrak polizia-dispositiboaren muntaketa deskribatzen du, eta liskarrari buruz honako hau dio: “[...] 22:00ak aldera, zenbait gizabanakok okupatutako zodiac txalupa bat iritsi zen Pasaiako portura, haie-tako batzuk armatuta eta poltsekin jaitzita. Une horretan, geldi egoteko agindu zieten, eta tiroketa hasi zen Segurtasun Indarren eta aipatutako gizabanakoen artean. Tiroketa horren ondorioz, horietako lau hil ziren [...] eta beste bat atxilotu zuten, [...] eta zenbait arma eta dokumentu harrapatu zizkieten. Une hartan berreskuratutako armetatik, zehazki, pistola batekin eta metrailleta batekin egin zuten tiro elementu terroristek, eta bala-inpaktuak ikusi ziren Estatuko Segurtasun Indarretako kideak zeuden lekutik gertu zeuden petrilean eta harkaitzetan”. Eta hauxe esaten amaitzen du: “[...] inguruan bi gazte zeuden, eta, tiroketa hasi aurretik, terroristei “Polizia, geldi “oihukatu zitzaizela entzun zuten. Adierazpen horiek informazio-ohar honekin batera doaz”.

Atestatuan ez da jaso gazteek ustez tiro egindako pistola eta metrailadoreari buruzko argazki- edo balistika-txostenik, ezta, poliziaren bertsioaren arabera, tokiko arroketa eta petriletan ikus zitezkeen jaurtigaien (balen) inpaktuei buruzkoa ere. Operazioan erabilitako polizia-armak identifikatzeko txostenik ere ez zen egin. Era berean, aurkeztutako polizia-eginbideetatik ezinezkoa da polizia-dispositiboa zuzendu eta/edo bertan esku hartu zuten agenteak identifikatzea, probintziako komisario nagusiak informazio-oharra agintaritzaren bidali zionetik harago.

Ondoren, maiatzaren 29an, “Justiziari laguntza ukatzeko ustezko delituagatik” hasitako prozeduraren harira, epaileak deklaratzera deitu zituen Eusko Jaurlaritzak agindutako ikerketa egiteko arduradunak⁶¹. Epailearen aurrean egindako agerraldi horretan, Eli Galdos Herrizaingoko sailburuordeak lekukoen nortasuna eta ikerketa horren informazio iturriak eman zituen⁶². Herrizaingoko sailburuordearen adierazpenen ondoren, hurrengo egunetan zazpi lagun deitu zituzten, eta lekuko bakarra identifikatu zuten. Azkenean, 1984ko uztailan, eginbideak ireki eta hilabete gutxira, kasua artxibatu egin zen⁶³. 2000ko maiatzera arte, hau da, zorigaiztoko gertaera gertatu eta 16 urtera arte, ez zen kasua berriro ireki, lau gazteen familiak bultzatutako akusazio partikularrak eskatu ostean. Ondoren, Azpeitiko Udala ere herri-akusazio gisa aurkeztu zen.

58 Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiaren 734/1984 Aurretzako Eginbideak.

59 AIZPURU, J.R.: *Segada... op. cit.*, 163. or.

60 734/84 Aurretzako Eginbideak (III. liburukia), 36-38 bitarteko folioak.

61 Autoa, 1984ko maiatzaren 19koa, Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiarena, 734/84 Aurretzako Eginbideak (I. liburukia), 194. folioa eta hurrengoak, Eusko Jaurlaritzako hainbat arduradunen aurka justiziari laguntza ukatzea egotzita sumarioa irekitzeko agintzen duena. Horri dagokionez, AIZPURU, J.R.: *Segada... op. cit.*, 163. or.

62 BARBERÍA, J.L. “Herrizaingoko sailburuordeak epaileari jakinarazi dio tiroketaren lekukoak nor diren”. *El País*, 1984ko maiatzaren 30a.

63 Bestalde, 1984ko ekainaren 1ean hirugarren ikerketa bat iragarri zen gertatutakoa argitze aldera. Jose Maria Mohedano Giza Eskubideen Aldeko Elkarteak bultzatutako ikerketa honen jatorria poliziak postak erabili izanaren aurrean zegoen sinesgabetasunean zegoen. Ikerketa hori, amaitutakoan, garai hartako Barne ministro Jose Barrionuevori helarazi behar zitzaion, baina ez dago jasota ibilbide luzeagorik izan zuenik. ORGAMBIDES, F. “Pasaiako tiroketan postak erabiltzeari buruzko azalpena eskatuko dio PCEk Barrionuevori”. *El País*, 1984ko maiatzaren 31.

2.1.1. Liskarraren lekuko adierazpenak

2001eko urtarrilean Instrukzio Epaitegian egindako deklarazioan⁶⁴, Joseba Merinok, Komando Autonomo Antikapitalistetako kide izaki egindako delitu batzuegatik zigorra betetzen ari zela, gertatutakoa “segadatzat” jo zuen. Merinok epaitegian emandako bertsioak bat egiten du lehen azaldutakoarekin⁶⁵, eta azpimarratu zuen fusilamendua izan zela, gazteek ez zituztelako erabili armak, poltsetatik atera ere ez zituzten egin. Azaldu duenez, agenteek inor bereizi gabe egin zuten tiro, eta “Pelu” eta “Pelitxo” tiroen ondorioz hil ziren. Merinok uretara bota zuen bere burua, eta minutu batzuk geroago erreskatatu zuten. Harkaitzera eraman zutenean, “Kurro” eta “Txapas” atxilotuta zeuzkaten, eta hiru agentek “fusilatu” zituzten, metro bat baino gutxiagora, aurpegia agerian zutela, eta agenteon ezaugarri fisikoak zehazten ditu.

Rosa Jimenok, berriz, 2001eko martxoan deklaratu zuen epaitegian⁶⁶. Dispositiboan parte hartzeari buruzko poliziaren bertsioaren arabera, komandoetan parte hartzeagatik atxilotu zuten, eta atxilotetan “jakin zuten Komando Autonomo Antikapitalistetako talde batek Frantziatik igaro nahi zuela Gipuzkoan hainbat ekintza egiteko”, eta ez zuten esan “amutzat” erabili zutenik⁶⁷. Jimenok, ordea, atxilotetan tratu txarrak eta torturak jasan zituela adierazi zuen, Komando Autonomo Antikapitalistetako kide izatea ukatu zuen, eta Dionisio Aizpurua “Kurro”rekin “hitzordua hitzartzera behartu” zutela esan zuen. Gertakarien gauean, harkaitzeraino eraman eta soka batekin lotu omen zuten oinetatik. Zodiac txalupa iritsi zenean, Rosak linterna batekin adostutako seinalea egin zuen, txalupa hurbildu eta bertatik “Kurro” jaitsi zen. Une horretan poltsa bat eman zion, poliziak sokatik tira egin zion, eta Rosa lurrera erori zen. Une horretan, tiroak entzuten ari zela, tokitik aldendu omen ziren.

Maria del Carmen Fernandez lekukoari ere hartu zioten deklarazioa berriro, Juan Alzua lagunarekin baitzegoen Pasaiako Itsasargiaren pasealekuan. Gogoan izan behar da gertaeren bertsio polizialak, zeina ondoren emandako informazio-oharraren bidez jakinarazi baitzen, bikote hori aipatzen zuela poliziak gelditzeko agindua eman zuela egiaztatzeko lekuko gisa. Bada, bi adierazpenetatik ondorioztatzen da gertakariak baino ordubete lehenago atxilotu eta eskuburdinak jarri zizkietela poliziek, lurtean etzanda egotera behartu baitzituzten, eta ezin izan zituzten gertakariak ikusi polizia-dispositiboak iraun zuen bitartean, eta biek entzun zituzten “geldi, polizia” oihukatzea eta ondorengo tiroen hotsa. Jakina, lekukotza horiek ez dute poliziaren bertsioa berresten, ezta gezurtatzen ere, eta ez dute azaltzen zergatik atxilotu zuten bikotea, ez eta operatiboa ez ikusteko erabilitako gogortasuna ere.

2.1.2. Komandoari konfiskatutako armak eta dokumentazio garrantzitsua eskuratu ezin izatea

2001eko urrian, Gipuzkoako Probintzia Fiskaltzak bi eginbide egiteko eskatu zion epaitegiari: alde batetik, polizia-dispositiboan parte hartu zuten agenteak identifikatzea; eta, bestetik, komandoak zeramatzan armei buruzko txostena eta horiei buruzko balistika-txostena eskatzea poliziariei⁶⁸. Gazteek erabili omen zituzten armei dagokienez, poliziak adierazi du Instrukzioko 5. Epaitegi Zentralean bidali zituztela, Joseba Merino eta Rosa Jimeno ere epaitegi horren esku utzita, eta txosten balistikoa, behin eginda, organo horri “igorriko” zitzaiola⁶⁹. Instrukzioko 5 zenbakiko⁷⁰ Epaitegi Zentralean egindako eginbide horietan jasotzen da Pasaiako operatiboan aurkitutako armen zerrenda zehatza, zehazki metraileta bat eta hiru pistola, eta adierazten da arma guztiak “balarekin zeudela errekamaran”⁷¹. Hala ere, eta agintaritzaren judizialari bidalitako aktan jasotzen denez, konfiskatutako armak “Poliziaren Zuzendaritza Nagusiko Identifikazio Kabinete Nagusiko Balistika Sailera bidali ziren, azter zitzaten”, eta “dagokion txostena egin ondoren, haren agintaritzara bidaliko dira”⁷².

64 Joseba Merino lekukoaren deklarazioa, 2001eko urtarrilaren 8koa, 734/84 Aurretiazko Eginbideak (I. liburukia), 339-337 folioak.

65 Ikus gorago, 2.3 apartatua.

66 Rosa Jimeno lekukoaren deklarazioa, 2001eko martxoaren 19koa, 734/84 Aurretiazko Eginbideak (I. liburukia), 373-381 bitarteko folioak.

67 Informazio-oharra, 734/84 Aurretiazko Eginbideak (I. liburukia), 37-38 bitarteko folioak.

68 Fiskalaren idazkia, 2001eko urriaren 9koa, 734/84 Aurretiazko Eginbideak (II. liburukia), 450. folioa.

69 Ofizioa, 2001eko abenduaren 4koa, Gipuzkoako komisario probintzialarena, 734/84 Aurretiazko Eginbideak (II. liburukia), 455. folioa.

70 17/84 Sumarioa, Instrukzioko 5 zenbakiko Epaitegi Zentralea.

71 Instrukzioko 5. Epaitegi Zentraleko 17/84 Sumarioko polizia-eginbideak, 734/84 Aurretiazko Eginbideetan (II. liburukia), 574 folioan eta hurrengoetan daudenak.

72 Ibid., 585. folioa.

Jarduketetan agertzen den txosten balistiko bakarra Enrique Casas senatariaren hilketari buruzkoa da, zeinak, hemen interesatzen zaigunari dagokionez, emaitza negatiboa ematen baitu; horrek esan nahi du Pasaiaiko komandoari konfiskatutako armak ez zirela erabili hilketan hartan⁷³. Hala, Pasaiaiko kasuan, ikerketa polizialak eta judizialak ez dute jasotzen gazteek konfiskatutako armak erabili izanaren zantzurik; izan ere, argazki-erreportajeak ez ditu jasotzen petrilean eta harrietan ustez utzitako bala-inpaktuak, eta ez dago jasota tiroei buruzko txosten balistikorik egin zenik.

Polizia-atestatuan ageri den begizko ikuskapenaren aktan aipatzen den argazki-erreportajea aurkitzeko eginbideek ere ez zuten emaitzarik izan, non Gipuzkoako Identifikazio Brigadako agenteek “liskarra gertatu zen lekuaren eta agertutako gorpuen argazki-erreportaje bat” jakinarazi baitzuten⁷⁴. Hala ere, Donostiako ertzain-etxeak bidalitako argazki-txostenean ez dira ageri “Pelu” eta “Pelitxo” gorpuen argazkiak, ezta “leku-ko argazki-erreportajea” ere. Bi dokumentuok berreskuratzeko saiakera ugari egin ziren, poliziak ikerketan sartzea lortu gabe⁷⁵.

2.1.3. Polizia-operazioan parte hartu zuten agenteak identifikatzeko saialdi hutsalak

Epaitegiak eskatuta, Gipuzkoako Probintzia Komisariak 2001eko abenduan erantzun zuen Madrilgo Informazio Brigada Zentralaren eginbideetan jasota zegoenaren arabera, gertakarietan lau agentek parte hartu zutela, eta haien zenbaki profesionalak idazki horretan ematen zirela; beraz, Instrukzioko Epaitegiak inputatu gisa deitu zituen lau agenteok⁷⁶. Urte bereko maiatzean, akusazio partikularrak eskatu zuen gertakarien unean Probintziako Informazio Brigadako komisario buruari deklaratzera deitzeko, idatzi zuen informazio-oharraren edukia argitu zezan eta operatiboan parte hartu zuten agenteak identifikatu zitzaizkien⁷⁷. Eskaera hori 2001eko irailean eta abenduan errepikatu zen, eta 2002ko otsailean berriro ere, eta epaitegiak ez zuen erabaki eskaera egokia zen ala ez. Aurrerago ikusiko den bezala, 8 urte itxaron behar izan ziren, 2009ra arte, eskaera hori aintzat hartu eta Informazio Probintzia Brigadako arduraduna nor zen deklaratzeko.

2002ko ekainaren 6an, Instrukzio Epaitegiaren aurrean agertu ziren Poliziaren Zuzendaritza Nagusiak identifikatutako lau agenteak. Inork ez zuen zuzenean parte hartu ikertutako gertaeretan, batzuk Pasai San Pedron baitzeuden tiroketatik oso urrun, eta haietako bat baino ez zegoen tiroketa gertatu zen harkaitzaren inguruan, baina ez zuen zuzenean parte hartu. Identifikatutako agenteak Joseba Merino ertzain-etxera eraman zutenak baino ez ziren.

2002ko azaroan, inplikaturako gainerako poliziak identifikatzeko eskatu zitzaion berriro probintziako polizia-etxeari, eta Donostiako polizia-etxeak berretsi zuen ez zegoela beste agenterik. Egoera horretan, 2003ko urtarrilean, berriz ere errekerimendua egin zitzaion Poliziaren Zuzendaritza Nagusiari, eta informazio-ko polizia-etxe nagusiak erantzun zion polizia-eginbideak (373. zk.) Auzitegi Nazionalako Instrukzioko 5 zenbakiko Epaitegi Zentralean egongo zirela (Joseba Merino eta Rosa Jimeno epaitu zituzten), eta jada deklaratu zuten lau agenteen zenbaki profesionalak eman zituzten berriro.

Egoera horretan, 2003ko otsailean, biktimen senideek eskatu zuten Polizia Nazionalari berriz ere eska ziezaiotela, bai Probintziako polizia-etxeari, bai Zuzendaritza Nagusiari, polizia-operatiboaren arduradunaren, tiroen egile materialen eta esku hartu zuten gainerako agenteen nortasuna eman zezaten, eta ohartarazten zitzaion, halaber, epaitegiaren instrukzio-lana oztopatuz gero erantzukizun penala izan zezaketela. Idazki berean, exhortoa eskatu zioten 5 zenbakiko Instrukzio Epaitegiari, Poliziaren Komisaria Nagusiaren 373. zenbakiko polizia-eginbideen kopia bidal zezan. Halaber, gertakarien unean Donostiako polizia-etxe-ko burua zenaren eta Polizia Nazionalako Informazio Brigada Nagusiko arduraduna zenaren agerraldiaren es-

73 Ibidem., 391. folioa eta hurrengoak.

74 Begizko ikuskapenaren akta, 734/84 Aurretzako Eginbideak (I. liburukia), 48. folioa.

75 Begizko ikuskapenaren akta sinatu zuten Identifikazio Brigada Probintzialeko agenteen agerraldia lortu bazen ere, ia ez zuten eman argazki-erreportajeari buruzko inolako informaziorik, adibidez, 435. folioan: “Ezin du ziurtatu, halaber, jarduketetan zeudenak baino argazki gehiago dagoenik, eta adierazi du bila ibili direla eta ez dutela ezer aurkitzen [...] eta ezin duela ziurtatu hilotz guztien argazkiak egin ote ziren [...], ez baitu gogoratzen bala-markak ote zeuden harkaitzetan [...]”.

76 Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiaren 2002ko apirilaren 24ko probidentzia, 734/84 Aurretzako Eginbideak (II. liburukia), 458. folioa. Inputatutako agenteen deklarazioak autoetako 464-475 folioei dagozkie.

77 Akusazio partikularraren idazkia, 2001eko maiatzaren 16koa, 734/84 Aurretzako Eginbideak (I. liburukia), 440. folioa.

kaera berretsi zuten. 2003ko martxoan, Informazioko Komisaria Nagusiak, aurreko erantzuna errepikatuz, zera erantzun zion: “ez dago beste daturik”.

Ikerketan ez aurrera ez atzera geratu zenez, akusazio partikularrak Auzitegi Nazionalan jarraitutako 22/1984 Aurretiazko Eginbideen kopia partziala aurkeztu zuen. Bertan, erreferentziako polizia-eginbideen zati bat jasotzen da, eta Rosa Jimenoren atxiloketaren ondorioz polizia-operatiboa egitea agindu zuen polizia-agentea identifikatuta agertzen da, garai hartan Informazio Brigada Nagusiko zerbitziburua zena (gaur egun, Informazioko Komisaria Nagusia)⁷⁸. Agente horri deklarazioa hartzeko eskatu ondoren, Instrukzio Epaitegiak ere ez zuen erabaki hori hartu, eta haren ordezkari Auzitegi Nazionalaren polizia-eginbideen erantzuna jasotzeko zain geratu zen. Lehen exhortoa 2003ko apirilkoa da, baina Auzitegi Nazionalak maiatzean erantzun zuen ez dagoela jasota 22/1984 zenbakiko eginbiderik. Uztailean berriro egin zen exhortoa, aurretiazko eginbideen ondoriozko 17/84 sumario-zenbakia adieraziz, eta, Auzitegi Nazionalak behin eta berriz erantzun ez zuenez, 2004ko urtarrilean eta martxoan beste exhorto batzuk egin ziren. Lehen errekerimendua egin eta urtebetera, Auzitegi Nazionalak urtebete lehenago akusazio partikularrak adierazitakoa berresten duten polizia-eginbideak igorri zituen.

2.1.4. Preskripzio bidezko behin-behineko artxibatzea eta ikerketarekin jarraitzeko agindua (2004-2005)

Harrigarria bada ere, Auzitegi Nazionaletik datorren exhortoa jaso ondoren, eta 2004ko apirilaren 30eko probidentziaren bidez, epaileak egitateak preskribatu ahal izan direla dio, “jarduketan egoera eta igarotako denbora ikusita”. Fiskala horren alde agertu da, “Zigor Kodearen 131. artikulua ezartzen dituen epeak igaro direlako”⁷⁹. Akusazioek auziaren ustezko preskripzioari buruz emandako erantzun luzean⁸⁰, prozedura errudunaren aurka zuzentzen den ulean preskripzio-epea eteteari buruzko eztabaida azpimarratzen da. Auzitegi Gorenaren jurisprudentziari aipamen asko eginez, akusazioek uste dute, preskripzioa eten dela ulertzeko, ez dela beharrezkoa ustezko erantzuleak nominalki identifikatuta egotea, eta nahikoa dela horiek “behar bezala definituta agertzea”. Alderdi hori garrantzitsua da polizia-jardueraren testuinguruan, non “arduradunen zirkulu itxia” dagoen, eta ezin dira alde batera utzi “banaka izendatzeko dauden zailtasunak”⁸¹. Beraz, akusazioak uste du ezin dela preskripzioa alegatu; izan ere, 1986an geldiarazi ondoren 2000an berriro irekitako ikerketa-eginbideak “operazioan parte hartu duten pertsonen talde hierarkiko, antolatu eta itxi” baten aurka zuzendu ziren. Halaber, Auzitegi Nazionaletik jaso berri ziren polizia-eginbideetan identifikatutako operatiboaren ardura duen polizia zitzazioa egiteko beharra berretsi da.

2004ko ekainaren 24ko autoaren bidez, Instrukzioko 2. Epaitegiak ikerketa artxibatzea erabaki zuen, ikertutako delituen preskripzioagatik⁸². Akusazioek aipatutako Auzitegi Gorenak emandako jurisprudentzia aipatu ondoren, epaileak bi arrazoi argudiatu zituen kasua preskribatutzat jotzeko: batetik, ikertutako gertaerak gertatu ziren moduari buruzko zalantzak, Joseba Merinoren deklarazioen artean dagoen kontraesana aipatuz; Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiaren 2004ko ekainaren 24ko autoan jasotako lehen deklarazioan, Merinok honako hau adierazi zuen: “Pasaiako portura iritsi zirenean, ikusi zuten neska gazte bat zutela zain itsasertzean ... eta, lehorrera salto egiteko prest zeudela, “Geldi, polizia” oihua entzun zuten, eta, jarraian, tiro bat, eta gero, tiro-sorta bat. Gero, ... Merino jaunak atzera egin du bere lehen deklarazioan, eta adierazi du, lehorreratu ondoren, poliziak identifikatu eta fusilatu egin zituela bere kideak”⁸³. Eta, beste alde batetik, erantzukizun penalaren zantzurik ez zuten lau agenteei baino ez zitzaizela deklarazioa hartu, eta “gertakarietan parte hartu omen duten beste agente batzuk ez identifikatzea”⁸⁴.

2005eko apirilaren 18an, ia urtebete geroago, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiak instrukzio-epailearen irizpidea zuzendu zuen, apelazio-errekurtsua baietsi eta ikerketa jarraitzeko agindu zuen, delitua preskribatu

78 Zehazki, Auzitegi Nazionalako Instrukzioko 5 zenbakiko Epaitegi Zentralaren 22/1984 Aurretiazko Eginbideak dira, 12. eta 13. folioak, jarraian transkribatuko den polizia-eginbidea jasotzen dutenak: “[...] Instrukture jaunak xedatu duenez, Rosa María Jimeno Goicoechea atxilotuak bere galdeketa emandako informazioa ikusita, beharrezko polizia-zerbitzua jarri da martxan Pasai Donibaneko Portuko bokalean, “KOMANDO AUTONOMO ANTIKAPITALISTAK” erakunde [terrorista]ren komando bat lehorreratzearren zain, kideak aurkitu, atzeman eta atxilotzeko.

79 Aipatutako delituen preskripzio-epea 15 urtekoa da, oinarriko delitua giza hilketak bada, edo 20 urtekoa, erailketa-delitua bada.

80 Akusazioen idazkiak 734/84 Aurretiazko Eginbideen (II. liburukia) 592-604 bitarteko folioetan daude.

81 Akusazioen idazkiak ... op. cit.

82 Ikus autoetan dagoen artxibo-autoa: 734/84 Aurretiazko Eginbideak (II. liburukia), 605-610 folioak.

83 Artxibo-autoa ... op. cit

84 Artxiboko autoa ... op. cit.

gabe zegoela irizita⁸⁵. Auzitegiak ez zuen iritzirik eman akusazio partikularrek frogen praktika behin eta berri ukatzeagatik alegatutako urraketari buruz, errekurtsoren xedea preskripzioaren gaia zela argudiatuta. Hala ere, “1984ko martxoaren 22ko gauean Pasaiako Portuan antolatutako polizia-dispositiboan parte hartu zuten poliziek [...] giza hilketaren delitua egin izanaren zantzuak” ikusi zituen⁸⁶. Funtsean, Auzitegiak giza hilketaren doloa hauteman zuen, bi elementuren baloraziotik abiatuta: 1) autopsien txostenen emaitzak, hainbat zantzu-irizpiderekin lotuta (erabilitako arma mota, tiroak jasotako gorputz-eremuak, tiroen talka-kopurua, agenteen eta lau hildakoen arteko distantzia, eta abar), bai eta auzitegiko medikuaren adierazpenak ere: “bi metroko distantziatik egindako tiroak ‘distantzia ertaina’ kontzeptuaren barruan egongo ziren”. 2) Azpimarragarria: Auzitegiak oso zalantzan jarri zuen poliziaren bertsioa, uste baitzuen ez zegoela behar bezala frogatuta, egindako eginbideetan oinarrituta, Komando Autonomo Antikapitalistetako bost kideek armak erabili zituztela agenteei tiro eginez: “[...] jarduketetan ez dago jasota hildakoei eta [Merino] jaunari harrapatutako armak horiek, hurrenez hurren, hil eta atxilotu zituen ekintzan erabili zituztenik eta ez dira identifikatu zeramatzaten armek jaurtiriko balen inpaktuak aurkitu diren lekuak [...]”⁸⁷.

Delituen preskripzioari dagokionez, Auzitegiak eztabaida itxi zuen, eta interpretatu zuen, 1985ean biktimen senideek kereila jarri zutenean, “Behar bezala eta zehatz definitu zela gertakarien erantzuleztat jotzen diren pertsonen zirkulua [...], eta ez zen beharrezkoa inplikaturako agenteen identifikazio-zenbakia zehaztea”⁸⁸. Beraz, ikerketa jarraitu behar zen, eta, nahiz eta Auzitegiak ezin zuen agindu eginbide berriak egitea –gaia ez baitzen planteatu apelazio-errekurtsioan –, *obiter dicta* “gertakariak argitzeko komenigarriak izan daitezkeen” eginbide batzuk eman zituen, eta, horien artean, honako hau adierazi zuen: polizia-dispositiboa muntatzeko agindua eman zuen agentearen eta Donostiako komisario buruaren adierazpena (behin eta berriz eskatuta), biek eman baitezakete kasuaren inguruabarrei buruzko informazioa, eta komisario buruak gertakarien lekuan egindako argazki- eta bideo-erreportajea eta autopsian falta ziren argazkiak non dauden argitu dezake⁸⁹. Autopsia berri baten eta froga perizial balistiko baten bidez ikerketa jarraitzeko aukera ere aipatzen du Auzitegiak, 1984tik teknika arloan egindako aurrerapenei esker.

2.1.5. Eginbide berriak egitea eta esku hartu duten agenteak identifikatzeko oztupoak (2005- 2009)

Probintzia-auzitegiaren epaiaren ondorioz, Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiak probidentzia bat eman zuen 2005eko irailean, eta bertan zenbait frogak egitea erabaki zuen: a) dispositiboa agindu zuen agentearen adierazpena (Informazioko Brigada Nagusiko zerbitziburua) eta Donostiako komisario buru ohiarena, lekuko edo inputatu gisa zitzuten behar ziren ala ez adierazi gabe; b) Gipuzkoako komisario buruak lekuko gisa egindako adierazpena; c) autopsiei buruzko dokumentazio guztia eskatzea.

B) lekuko-frogari dagokionez, Gipuzkoako komisarioa 2005eko azaroan agertu zen, eta adierazi zuen ez zegoela Gipuzkoan destinatuta gertakariaren uean, eta ez zuela esku hartu dispositiboan. Informazio Brigada Nagusiko zerbitziburua ohiaren eta Gipuzkoako komisario buru ohiaren deklarazioa arazotsuagoa izan zen; izan ere, epaitegiei euren ondorengo destinoan frogak egiteko eskatu zitzaizkien arren, akusazioek exhortoa errekurritu zuten lekuko gisa deklaratzeko deitu zituztelako eta ez inputatu gisa. Bi agenteok lehenengo deklarazioa egin zuten Madrilgo eta Lleidako epaitegietan, hurrenez hurren, ikerketari datu berririk ekarri gabe, eta akusazioen edo Fiskaltzaren esku-hartzerik gabe. Egoera horren aurrean, Donostiako Instrukzioko Epaitegiak bi agenteak 2006ko uztaileko epaitegian deklaratzera deitzea erabaki zuen, baina le-

85 Gipuzkoako Probintzia Auzitegiaren epaia [2. atala], 2066/2005 zenbakiduna, apirilaren 18koa, jarduketaren artxibatzea balio gabetzen duena 734/84 Aurretiazko Eginbideen 688 eta 700 bitarteko folioetan (II. Liburukia) dago.

86 Ibid., FJ 3.

87 Ibid., FJ 3.

88 Ibid., FJ 4. *in fine*: “[...] 1985eko azaroaren 5ean, hildakoen oinordekoen ordezkariak aurretiazko eginbideak berriz irekitzeko eskatu zuen, 1984ko martxoaren 23ko gauean heriotzen inguruabarrak argitu ez zirelako, eta poliziarri eska dakizkikeen erantzukizunak argitzeko [...] horrela, behar bezala eta zehatz zehaztuko zen gertakariaren erantzuleztat jotzen diren pertsonen zirkulua, eta zirkulu hori ere zehaztuta geratu zen prentsa-ohararen eta agenteak erabakitako eginbidearen bidez, agenteen identifikazio-zenbakia zehaztu beharrik gabe. 1986ko urtarrilaren 24an, magistratu-epaileak Alcalá de Henaresko Instrukzio Dekanoko Epaitegiari exhortoa igortzea erabaki zuen, [Joseba]ri deklarazioa hartzeko. Ordezkari horrek, 2000ko urriaren 3an [...] operazioan parte hartu zuten poliziarri identifikatzeko eginbide jakin batzuk egiteko eskatu zuenean, ez ziren hamabost urte igaro azken eginbidea egin zenetik, eta, beraz, ezin da preskribatuzat jo salatutako delitua.”

89 Ibid., FJ 5. Begi-ikuskapenaren aktan (jarduketaren 48. folioa), Paco Etxeberria forentsearen lekuko-aktan (430. folioa) eta komisario buruaren txostenean (90. folioa) agertzen diren alderdiak.

kukotzak 2007ko urtarrilera arte atzeratu ziren, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiak (3. sekzioa) errekurtsua ebazteke zuelako. Errekurtsio horretan zalantzan jarri zen deialdia inplikaturako agenteen lekuko gisa deitu zutelako, eta errekurtsua azaroan ezetsi egin zen⁹⁰.

Informazio Brigada Nagusiko zerbitzuburu ohiaren lekukotza-deklarazioaren arabera –orduan dispositiboa agindu zuela uste baitzen– lau gazteak hil ziren unean ere ez zen Pasaian egon, baina Donostiatik proposatu eta dispositiboaren antolaketan parte hartu zuen, eta adierazi zuen bere nagusia, Informazio Brigada Nagusiko komisario burua, izan zela operatiboaren arduraduna. Operazioa hainbat demarkaziotatik etorritako agenteek osatu zutela baieztatu zuen, eta lanpostu zehatzak iragarki-tauletan modu informalean esleitzen zirela, dokumentuetan jasota geratu gabe. Gipuzkoako komisario buruak, zeinak osasun-arrazoiengatik idatziz deklaratu baitzuen, ez zuen informazio garrantzitsurik eman, baina Brigada Zentraleko homologoak adierazitakoa berretsi zuen funtsean⁹¹.

Ondorioz, akusazioek 1984an Informazioko Brigada Zentraleko eta Probintziako Brigadetako arduradunen lekukotzak eskatu zituzten, bai eta Informazioko Brigada Probintzialeko eta Informazioko Brigada Nagusiko poliziako agente guztien nortasuna ere, gertakarien unean, polizia-kidegoei igorritako ofizioen bidez. Hala ere, Instrukzioko 2. Epaitegiak frogak egitea ukatu zuen 2007ko martxoan eta maiatzean, frogak horiek egokiak ez zirela argudiatuta. Ukazioaren arka apelazio-errekurtsua aurkeztu ondoren, Probintzia Auzitegiak berriro zuzendu zuen Instrukzio Epaitegiaren ebazpena 2008ko otsailan, eta lekukotza-frogak egokiak eta beharrezkoak zirela ebazti zuen, gertakariak argitzeke⁹². Horrenbestez, agenteen identitatea eskatu zen, eta apirilean jaso ziren haien identitateak. Hala ere, jarduera judiziala urriaren amaierara arte egon zen geldirik. Orduan, Instrukzioko 2. Epaitegiak Informazioko Brigadako bi arduradunen deklarazioa hartzea erabaki zuen, eta exhortoa igorri zen berriz ere agenteen destinoko epaitegietara. Horrek nabarmen atzeratzen zuen prozesua, beraz, ez ziren errespetatu beharlagotasunaren eta kontraesanaren printzipioak, akusazioek ondorengo errekurtsioan alegatzen zuten bezala. Destinoko epaitegietan adierazitako lekukotza-frogak indarrrik gabe utzi ondoren, 2009ko martxoko autoaren bidez, Donostiako Instrukzioko 2. Epaitegiak errekurtsua ezetsi zuen eta exhorto bidezko deklarazioa berretsi.

2009ko maiatzean, Iruñean, 1984an Informazio Brigada Nagusiko komisario burua⁹³ zen agentearen adierazpena egin zen, eta Pasaiako dispositiboaren antolaketan parte hartu izana edo dispositibo hori ezartzeko agindua eman izana ukatu zuen. Gipuzkoara joandako Brigada Zentraleko agenteen nortasuna ez zuela gogoratzen esan zuen, eta ez zekiela zer agente zeuden destinatuta han. Ez zuen, beraz, gertakariak argitzeko informazio garrantzitsurik eman.

Interes handiagoa du geroago Informazioko Brigada Probintzialeko komisario buru ohiak 2009ko ekainean⁹⁴ Madrilgo 41. zenbakiko Instrukzio Epaitegian egindako deklarazioak, zeinak Donostiako polizia-etxe (Informazio Brigada) 1984ko martxoaren 28ko informazio-oharraren egiletzari buruzko informazioa eman baitzuen⁹⁵. Ohar hori oso garrantzitsua da; izan ere, gertakarien kontakizun polizial bakarra da, autoetan jasotakoa, Pasaiako gertaeraren ondorengo unekoa. Hala, Brigada Probintzialeko buruaren deklarazioan, aipaturako informazio-oharra idatzi zuen agentea zela aitortu zuen, baina, aldi berean, Pasaian egon ziren agenteek kontaktutakoaren erreferentziazko lekukotasuna zela azpimarratu zuen, baina ez zuen gogoratzen agente horien nortasuna eta ez zuen gordetzen komunikazio horien ezelako erregistrorik. Gertakarien lekura “Goreneko Polizia Kidegoko Informazio Brigadan zeuden talde operatibo bat edo bi joan ziren, euren buruzagi hierarkikoekin”. Era berean, Gipuzkoako Brigada Probintziala garai hartan Poliziaren Zuzendaritza Nagusiko langileen erregistroan identifika zitezkeen 30 agentek osatzen zutela adierazi zuen.

90 Gipuzkoako Probintzia Auzitegiaren autoa da [3. atala], 2006ko azaroaren 13koa. Ikus 734/84 Aurretiazko Eginbideak (II. liburukia), 830-838 folioak.

91 Bi lekukotzak, 2007ko urtarrilaren 12koak, autoetan daude. Ikus 734/84 Aurretiazko Eginbideak (III. liburukia), 847. eta hurrengo folioak.

92 Gipuzkoako Probintzia Auzitegiaren autoa [3. atala], 2008ko otsailaren 11koa, 734/84 Aurretiazko Eginbideetan (III. liburukia), 945-951 folioak.

93 Lekukoaren deklarazioa, Informazioko Brigada Nagusiko komisario buruarena, zeina autoetan baitago. Ikus 734/84 Aurretiazko Eginbideak (III. liburukia), 1033-1034 folioak.

94 Lekuko baten deklarazioa, Informazioko Brigada Probintzialeko komisario buru ohiarena, zeina autoetan baitago. Ikus 734/84 Aurretiazko Eginbideak (III. liburukia), 1042-1044 folioak.

95 Informazio-oharrari dagokionez, ikus 734/84 Aurretiazko Eginbideak (I. liburukia), 37-38 bitarteko folioak.

2.1.6. Ikerketa ez atzera ez aurrera: agenteak ezin identifikatzea eta proposatutako ikerketa-eginbideak ukatzea

Hala, identifikatuta geratu zen gertaeren bertsio polizialari eusten dion informazio-oharra idatzi zuen agentea, eta hark onartu zuen ez zuela eginbide hartan jasotako gertaeren berri zuzenik izan, beraz, prozesua ez aurrera ez atzera geratu zen. Hainbat eginbide egin ziren, arrakastarik gabe, lau gazteak hil zituen “tiroketan” parte hartu zuten agenteak identifikatzeko. Biktimen senideen akusazio partikularrak azpimarratu zuenez, azken deklarazio horrek sendotasuna kentzen zion poliziaren bertsioari, eta, beraz, beste ikerketa-eginbide bat egiteko eskatu zuten, Poliziaren Zuzendaritza Nagusiari ofizioa bidaltzeko, Brigada Probintzialeko kide guztiak identifika zitzaizkien (30 agente inguru, Brigada Probintzialeko buruak adierazi zuenez), eta, ondoren, exhortoa bidali agente bakoitzaren destinoko epaitegiei, deklarazioa egin zezaten.

Hala ere, Donostiako Instrukzioko 2 zenbakiko Epaitegiak 2009ko irailean erabaki zuen Poliziaren Zuzendaritza Nagusiari eskatu behar zitzaizkion “jakinarazi zitzaizkion, halakorik izanez gero, 1984ko martxoaren 22an Pasaiaiko portuan ezarritako operatiboan parte hartu zuten Polizia Goreneko Gipuzkoako Informazio Brigadan destinoa zuten polizien zenbaki profesionalak”⁹⁶. Errekurtsoan akusazioak salatu zuen bezala, eginbide hori lehenago egin zen, eta 2002an lau polizia-agente inportatu eta deklarazioa hartu zitzaizkien. Alta, ez zuten gertakarietan zuzenean parte hartu, eta ez zuten gertakariari buruzko informazio garrantzitsurik eman. Errekurtso hori abenduan ezetsi zen, eginbidea 2007an eskatu eta ukatu zela alegatuz, eta, beraz, “irmoa, erasoezina eta, ondorioz, errepikaezina” zela argudiatuta.⁹⁷ Autoak, ikerketa-eginbidea egiteari uko egiteaz gain, jarduketak artxibatze bidea irekitzen zuen. Probintzia Auzitegiak apelazioan berretsi zuen ezespren hori⁹⁸, ikerketari zartako ederra eman ziona, ikerketarako bideak ia blokeatzen baitzituen gertakarietan zuzenean esku hartu zuten agenteen identitatea, berebiziko garrantziko gaia, zehazteko. Komeni da, beraz, ebazpen hori arrazoitzea. Auzitegiak 2001. urteko garaia ekarri zituen gogora, Poliziaren Zuzendaritza Nagusiari eskatu zitzaizkion Pasaiaiko gertakarietan parte hartu zuten agente guztien nortasuna emateko. Horri erantzun zitzaizkion Informazio Brigada Nagusian ondoren inportatuko zituzten lau agenteak baino ez zeudela jasota, eta tiroketa ikusi ere ez zutela egin deklaratu zutela. Ondoren, epailearen errekerimenduaren ostean, Donostiako polizia-etxeak berretsi zuen ez Poliziaren Zuzendaritza Nagusiari eskatu emandako identifikazio-datuak baino ez zeudela. Aurrekari horiekin, Instrukzio Epaitegiak 2009an erabaki zuen, esan bezala, Poliziako Zuzendaritza Nagusiari 2001ean egindako gauza bera egin zezan eskatzea, baina Pasaiaiko operatiboan parte hartu zuten Informazioko Brigada Probintzialeko agenteak bakarrik identifikatu behar zituzten, eta, beraz, ez da harrizkoa poliziaren erantzuna: nortasunak ez zeuden jasota. Egoera horretan, Auzitegiak, errekurtsoa ezetsita, honako hau erabaki zuen: “[...] kontuan hartuta eginbideak egiteko eskubidea ez dela eskubide absolutu eta baldintzatu gabeko prozedurak denboran luzatzea eragozteko [...] lehen aipatutako ofizioen bidez identifikatu direnean dispositiboan parte hartu zuten eta inportatu gisa jaso diren hainbat agente, operatiboan arduradunak eta kontuan izaki bidalitako gainerako ofizioak, ulertu behar da egindako eginbideak ikerketarako nahikoak direla [...]”.

Aldi berean, Joseba Merino bizirik atera zen bakarrak taldeko ezagutze-saio bat egiteko eskatu zen, prozeduran inportatuta zeuden lau agenteetako bat ezagutzen zuen egiaztatze bide. Era berean, Informazio Brigadako komisarioen erruduntasun-estigantza aurkezteko eskatu zen lekukotza faltsua eman izanagatik, eta diligenza horiek ezetsi egin ziren 2011ko otsailaren 21eko probidentziaz. Bitartean, ikerketa artxibatze bidearekin jarraitzen zen, Fiskaltzak jakinarazi ondoren largespena bidezkoa zela, delitu-egitate ezin izan zelako egiaztatzea, akusazio partikularrak eskatu zuen, Brigada Probintzialeko agenteak identifikatzea ezinezkoa zenez, Estatu Funtzionario Zibilen Mutualitate Orokorrari (MUFACE) eska ziezaiotela 1984ko martxoan kotizazioa aurkeztu zuten Gipuzkoako polizia-etxe bakoitzeko Goi Mailako Polizia Kidegoko funtzionarioen zerrenda. Era berean, kontuan izanda ikerketarako betebeharrak sendotuari buruzko jurisprudentzia eta garai hartan Giza Eskubideen Europako Auzitegiak Espainiako Erresumari torturengatik salaketak⁹⁹ behar beza-

96 Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiaren 2009ko irailaren 1eko probidentzia, autoetan dagoena. Ikus 734/84 Aurretzako Eginbideak (III. liburukia), 1053 folioa.

97 Autoa, 2009ko abenduaren 28koa, Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiarena, autoetan dagoena. Ikus 734/84 Aurretzako Eginbideak (III. liburukia), 1078-1079 folioak.

98 Autoa, 2010eko azaroaren 29koa, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiarena [3. atala], autoetan jasota dagoena. Ikus 734/84 Aurretzako Eginbideak (III. liburukia), 1136. eta hurrengo folioak.

99 Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren epaia, *Beristain Ukarr Espainiaren aurka* kasuari buruzkoa [3. atala], 2011ko martxoaren 8koa.

la ikertu ez zituelako ezarri zizkion kondenak, senideen ordezkariak eskatzen zuten operazioan parte hartu zuten agenteen nortasuna egiaztatzeko bitarteko guztiak erabiltzeko, deklarazioa hartzeko, bai eta Informazio Brigada Probintzialeko burua inputatzeko ere, operatiboaren agintaritzaren arduradun gisa¹⁰⁰. Hala ere, Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiak, 2011ko apirilean, bi eginbideak egiteari uko egin zion modu laburtuan, eta auzitegiak bi urte geroago berretsi zuen ezespena¹⁰¹.

2014an, José Bonoren memoria-liburua argitaratu ondoren, zeinean ministro ohi eta Diputatuen Kongresuko presidente ohiak Pasaia badiako gertakariari buruz hitz egiten baitzuen¹⁰², epaiketaz kanpoko exekuzio bat iradokitzen zuen modu batean, lau hildakoen senideen ordezkariak Bonoren zitazioa eskatu zuen Joaquín Leguinarenarekin batera, Enrique Casas senatariaren hilketaren mendekatzeko operazio politiko baten zantzuz horri buruzko deklarazioa har ziezaieten. Instrukzio Epaitegiak 2015eko uztailaren 20an eginbide hori ezetsi eta apelazioan berretsi ondoren¹⁰³, epaitegiak prozedura behin-behinean artxibatzea erabaki zuen 2016ko otsailaren 2ko autoaren bidez, eta Gipuzkoako Probintzia Auzitegiak ebazpen hori berretsi zuen 2016ko ekainaren 20an, ohiko bide judiziala itxita¹⁰⁴. Bi ebazpenak I. eta II. eranskin gisa erantsi zaizkio txosten honi, hurrenez hurren.

Laburbilduz, Instrukzioko 2. Epaitegiak, prozesuan zehar egindako eginbideen laburpen zehatza egin ondoren, uste du, lau giza hilketaren delitu daudela ikusi arren, ez dagoela horien egiletza “behar bezala justifikatuta”. Hala, “32 urte hauetan zehar, ikerketa-bide guztia agortu da, eta konplexua izateaz gain, zaila izan da, kontuan hartuta denborak aurrera egin duela eta eskatutako artxiboetan dokumentaziorik ez dagoela”.

Bai Instrukzio Epaitegiaren erabakia bai Auzitegiarena benetako babes judizialerako eskubidearen izaera erlatiboan oinarritzen dira (EKren 24. Artikuluan), baina eskubide horretatik ez da ondorioztatzen, argudiatzen denez, “mugarik gabeko frogaren eginbideak egiteko eskubiderik, egotzitako egitateak guztiz egiaztatzeko, behin-behinean bada ere”. Hala, instrukzio-faseak gertakariaren izaera eta inguruabarrak eta gertakariaren parte hartu duten pertsonak zehazteko balio behar duela azpimarratzen da (Prozedura Kriminalaren Legearen 777. artikulua) eta ikerketa-eginbideek “gutxieneko eta ezinbesteko” izan behar dutela “ahozko epaiketaren irekitzeko edo largesteko erabakia hartzeko”, gutxieneko eta behar besteko sostengu faktikoarekin” (Prozedura Kriminalaren Legearen 779.1 artikulua). Bestalde, Gipuzkoako Auzitegiak, ikerketa ofizial eraginkorra egiteko Estatuari dagokion betebeharrari buruz GEEAk duen jurisprudentzia aipatu ondoren, uste du egindako eginbideak nahikoak direla, eta Instrukzioko Epaitegiaren Autoa berresten du.

Miguel Castells Azpeitiko Udala ordezkatzeko zuzendariak, Pasaian 1985ean gertatutakoa “Francoren heriotzatik izandako estatu-krimenik handienekotzat” jo zuen, eta bide judizialek haratago joateko asmoa erakutsi zuen, argi utzita familiak, herriak eta toki-erakundeak ez zutelako amore emango justizia eta erreparazioa lortu arte¹⁰⁵.

2.2. Babes-errekurtsoa Konstituzio Auzitegian

Egoera horretan, Azpeitiko Udalak, zeinak auzian herri-akusazioa egikaritu zuen, babes-errekurtsoa jarri zuen Konstituzio Auzitegian 2017ko urtarrilaren 5ean¹⁰⁶, argudiatuta ez zela ikerketa sakon, serio eta eraginkorrik egin

100 Ikus akusazio partikularraren idazkia 734/84 Aurretiazko Eginbideetan (III. liburukia), 1150 folioan eta hurrengoetan.

101 Probidentzia, 2011ko apirilaren 8koa, Donostiako 2 zenbakiko Instrukzio Epaitegiarena, eta 131/2013 autoa, maiatzaren 31koa, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiarena [3. atala], autoetan jasota daudenak. Ikus 734/84 Aurretiazko Eginbideak (III. liburukia), 1158 eta 1275 folioak eta hurrengoak.

102 Ikusi gorago, 2.3 apartatua.

103 Autoa, 2015eko uztailaren 17koa, Donostiako 2 zenbakiko Instrukzio Epaitegiarena, eta 284/2015 autoa, irailaren 24koa, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiarena [3. atala], 734/84 Aurretiazko Eginbideen 1394. folioan eta hurrengoetan, eta 1275. folioan eta hurrengoetan (III. Liburukia) hurrenez hurren.

104 Ikerketa artxibatzearen erabakiaren aurrean, mila sinadura baino gehiago bildu zituzten Probintzia Auzitegiari bidaltzeko, eta, hala, gertaerak argitu gabe gera ez zitezkeen. BERRIA. “Sinadura bilketa abiatu dute Pasaia badiako segadaren ikerketa artxibatzearen aurka”. *Berria*, 2016ko otsailaren 16a.

105 IANTZI, M. “Pasaia badiako sarraskia argitzeko eskatu dute senide eta abokatuek”. *Naiz*, 2016ko otsailaren 27a.

106 101/2017 babes-errekurtsoa, Azpeitiko Udalak sustatua, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiaren 3. atalaren autoaren aurka. Auto horiek

tiroketaren unean zeuden polizia eta gainerako agintariak identifikatzeko eta egia jakiteko¹⁰⁷. Alegatu zen instrukzio-epaitegiaren eta probintzia-azuzitegiaren ebazpenek, zeinek frogak egiteko eskaerak ezetsi eta kasua largetea erabaki zuten, benetako babes judizialerako eskubidea urratu zutela (Keren 24.1 artikulua) eta dagozkion frogabide guztiak erabili zirela (EKren 24.2 artikulua), bizitzeko eskubideari dagokionez (EKren 15. artikulua).

Hemen interesatzen zaigunerako, babes-demandak argudiatzen duenez, nahiz eta organo judizialek egiaz-tatu Pasaiako kasuan lau giza hilketako delitu egin direla, kasua artxibatu egiten da, ez dagoelako “behar bezala justifikatuta lau giza hilketako delituen egileak nor diren”, ustezko delituen erantzuleen nortasuna egiaz-tatzeko ikerketa-bideak agortu gabe.

Konstituzio Auzitegiak (Lehen Sala, Lehen Atala) errekurtsua atzera bota zuen 2017ko maiatzaren 24ko¹⁰⁸ erabakiaren bidez, errekurtsua epez kanpo aurkeztu zela argudiatuta (Konstituzio Auzitegiari buruzko Lege Organikoaren 50.1 a) artikulua¹⁰⁹). Hortaz, ez zen gaiaren funtsaz arduratu, eta ez zuen babes-errekurtsuan salatutako benetako babes judizialerako eskubidearen urraketa ugariei buruzko iritzirik eman.

2.3. Estrasburgoko Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren erabakia

2017ko azaroaren 29an, Espainian bide judiziala agortu ondoren, Miguel Castells Azpeitiko Udalaren ordezkariak errekurtsua aurkeztu zuen Giza Eskubideen Europako Auzitegian. Eta kontu horretan, hain zuzen ere, errekurtsua jartzeko legitimazio aktiboan datza errekurtsua ez onartzeko funtsezko zioetako bat. Izan ere, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak ez zuen errekurtsua onartu 2018ko otsailaren 15eko ebazpenaren bidez, eta egun batzuk geroago jakinaraziko zitzaien errekurtsogileei. Ez onartzearen arrazoia Azpeitiko Udalak ‘salatutako [Giza Eskubideen Europako Hitzarmena edo CEDH] hitzarmena urratzearen biktima izaera ez duela’ da¹¹⁰.

Azpeitiko Udalak, ez baita eta ez baitu ordezkatzeko Giza Eskubideen Europako Hitzarmena-GEEHren estatu sinatzaile edo alderdi kontratugile goren bat, alde batera utzi zuen estatu arteko demandaren bidea (GEEHren 33. art.) eta bere garaian banakako demanda jarri zuen (GEEHren 34. art.), Giza Eskubideen Europako Auzitegian edozein prozedura hasteko ordezkari formula gisa. Banakako demandaren bidea hartu ondoren, kontua da eskatzaileak bi baldintza bete behar dituela, eta baldintza horiek GEEHren 34. artikuluan daude jasota. Lehena da pertsona fisiko bat, gobernuz kanpoko erakunde bat, edo norbanakoen talde bat izan behar dela. Eta bigarrena, lehenengoaren muga gisa, pertsona, gobernuz kanpoko erakunde edo norbanakoen talde hori GEEHren beraren edo haren protokoloen ondoriozko eskubideren baten urraketa-ren biktimatza hartu izana.

Gainerakoan, Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren arabera, Auzitegi Konstituzionalak “*atzera bota zuen familiek aurkeztutako babes-errekurtsua*”, eta, beraz, “*Espainiako Estatuaren barne eztabaida*” izango litzateke. Ondorioz, ezin du Espainiako instantziaren irizpidea aldatu, ezta kasua onartu ere¹¹¹. Hala eta guztiz ere, Giza Eskubideen Europako Auzitegiari aurkeztutako demandan, Azpeitiko Udalak jada alegatu zuen Konstituzio Auzitegiak babes-errekurtsua ez onartzeko oinarria –nabarmen desagokia– izango zela Gipuzkoako Probintzia Auzitegian bide judiziala luzatzea, jarduketak deuseztatzeko intzidentea aurkeztuta. Konstituzio Auzitegiak, ez onartzeko arrazoia oinarritzeko, badirudi alderdi hori aipatzen duela, eta dio Azpeitiko Udalaren babes-errekurtsua epez kanpo aurkeztu zela. Hala ere, Udalak adierazi zuen intzidente hori biktimen senideek bakarrik jarri zutela, eta, beraz, Udalak ez zuela zerikusirik izan. Hala ere, horrek Udalaren jarduna baldintzatu zuen, zalantzarik gabe; izan ere, deuseztasun-intzidente hori ebatzi arte itxaron behar

3100/16 apelazio-errekurtsuan eman dira, Donostiako 2. Instrukzioko Epaitegiak 734/84 zenbakiko aurretiazko eginbideetan emandakoaren aurka.

107 NAIZ. “Azpeitiko Udalak Auzitegi Konstituzionalera jo du Pasaiako badiako segada argitzeko”. *Naiz*, 2017ko martxoaren 14a. BERRIA. “Konstituzionalera, ‘Pasaiako segada’ argitzeko asmoz”. *Berria*, 2017ko martxoaren 15a.

108 EFE. “Pasaiako segadako lau hildakoen familiek Estrasburgora eramango dute kasua”. *Deia*, 2018ko otsailaren 10a.

109 2/1979 Lege Organikoa, Konstituzio Auzitegiari buruzkoa.

110 EFE. “Estrasburgoko Auzitegiak ez du errekurtsua onartzen 1984an Pasaian hildako lau KAAko kideengatik”. *El Diario Vasco*, 2018ko martxoaren 17koa.

111 EFE. “Estrasburgoko Auzitegia... op. cit.

izan zuen, eta, beraz, bide judiziala itxi, Konstituzio Auzitegira babes gisa jo ahal izateko. Laburbilduz, jakinda deuseztasun-intzidentea ez jartzeak ez lukeela barne-bide judizialaren agortze-falta ekarriko, Udalak ez zukeen intzidente hori eskatuko –ez bidezkoa, ez bidegabea–, eta ez zukeen epez kanpo aurkeztuko babes-errekurtsua. Aitzitik, Azpeitiko Udalak arduraz jokatu zukeen, biktimen senideek –ez Udalak berak– irekitako auzibidea itxi arte itxarongo baitzukeen¹¹².

Nolanahi ere, txosten honetan azaldu diren gertaeretatik argi eta garbi ondorioztatzen da ez dagoela ikerketa judizial eraginkorrik, eta Pasaiako polizia-operatiboan –lau pertsona hil zituzten– erantzukizun politikoak erabat ez direla argitu. Ia axiomatikoa da edozein estatu demokratikoren betebeharrak nagusia dela bere herritarren bizitza eta osotasun fisikoa bermatzea, baita estatu horren zilegitasuna ukatu eta legetik kanpo kokatzen direnenak ere. Babesteko betebeharrak horren barruan sartzen da, halaber, giza eskubideen urraketa larriak ikertzea –eta, hala badagokio, konpontzea–, bereziki urraketa horietan estatuko agenteak edo haien agindupean edo haien adostasunarekin jarduten duten hirugarrenak agertzen direnean. Hala, Europako Kontseiluaren esparruan, Giza Eskubideen Europako Hitzarmenak leku pribilegiatuan kokatzen du, absolutua ez bada ere, bizitzeko eskubidea (2. art.). Giza Eskubideen Europako Auzitegiak eskubide horietatik hiru motatako betebeharrak eratorri ditu estatuentzat: lehenik eta behin, estatuko agenteek egin dezaketen indarraren gehiegizko erabilera kontrolatzea; bigarrenik, indarraren erabilerarekin lotutako operazioen plangintza eta kontrol egokia ziurtatzea; eta, azkenik, heriotzen ikerketa egokia eta eraginkorra bermatzea¹¹³.

Beraz, gaur egun eztabaida ezina da estatuak ikerketa-mekanismo eraginkorrak ezartzeko duen betebeharrak, erantzukizun penalak bizitzarako eskubidearen urraketa baten testuinguruan argitu ahal izateko, pertsona bat inguruabar susmagarrietan hil dela pentsatzeko arrazoiak daudenean¹¹⁴. Ikertzeko betebeharrak prozesal horren funtsezko helburua da egitateak eta erantzukizun penalak argitzea, ikerketek aukera eman dezaten zuzenbide-estatuarekiko konfiantza publikoari eusteko eta legez kanpoko egintzekiko estatuaren kolusio- edo tolerantzia-itxura prebenitzeko¹¹⁵. Hori bereziki garrantzitsua da estatuko agenteek armak erabiltzeak emaitza hilgarria duenean; testuinguru horretan, ikerketa ofizial eraginkorra are garrantzitsuagoa da¹¹⁶. Garrantzitsua da adieraztea ikertzeko betebeharrak hori ezin dela arindu segurtasun nazionalako arrazoiengatik: Giza Eskubideen Europako Auzitegiak erabat baztertu du gatazka armatu bat edo segurtasun-testuinguru kritiko bat egoiteak estatuko agenteek eragindako heriotza bat ikertzeko betebeharrak alde batera utz dezakeenik¹¹⁷.

Jakina, bitarteko-betebeharrak da, eta ez emaitza-betebeharrak; beraz, ezin da eskatu ikerketak nahitaez berrestea ustezko biktimen sostengatutako hipotesia, ez eta ikerketa-eginbideek kondena-epai batera eramatea ere¹¹⁸. Logikoaenez, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak, bere izaeratik eta funtzioetatik, ez du mota horretako ikerketa batek bete behar dituen baldintzen zerrenda itxi bat eskaintzen, kasu bakoitzaren inguruabar zehatzen arabera aldatuko baita. Hala ere, jurisprudentziaren garapenak argi eta garbi erakusten du ikerketak zorrotza, independentea, azkarra, biktimaren familiarentzat eskuragarria eta beharrezko publikitate duena izan behar duela, eta indarraren erabilera justifikatuta ote zegoen zehazteko gai izan behar duela¹¹⁹.

112 Errekurtsua Giza Eskubideen Europako Auzitegiri (demanda-formularioa), G.61.3 eta G.63 apartatuak.

113 Ikus, adibidez, erreferentzia gehiagorekin, CHEVALIER-WATTS, J.: "Effective Investigations under Article 2 of the European Convention on Human Rights: Securing the Right to Life or an Onerous Burden on a State?", en *The European Journal of International Law*, Vol. 21 - 3 zk. (2010), 701-721. orr.

114 Ikus, adibidez, *Rod Kroaziaren arkako* kasuaren onartezintasunari buruzko Erabakia, 2008ko irailaren 18koa, § 1. Oraintsuago, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak *Pozhyvotko Ukrainaren arkako* kasuan emandako epaia, 2013ko urriak 17, § 38.

115 CHEVALIER-WATTS, J.: "Effective Investigations... op. cit., 716. orr.

116 Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren beste agintari askoren artean, nahikoa da hemen aipatzea Giza Eskubideen Europako Auzitegiak emandako zenbait epai: *McCann eta beste zenbait Erresuma Batuen aurkako* kasua, 1995eko irailaren 27a; §161; edo *Perişan eta beste zenbait Turkiaren aurkako* kasua, 2010eko maiatzaren 20a, §102, geroagoko erreferentziekin.

117 1998ko uztailaren 28an Giza Eskubideen Europako Auzitegiak *Ergi Turkiaren aurkako* auzian emandako epaian ebatzi zen Hitzarmenaren 2. artikulua urratu zela, Turkiako indar militarrek PKKren aurkako operazio militar batean Havva Ergi ustekabeen hil izanari buruzko ikerketa eraginkorrik ez egiteagatik: "[...] Ez liskar armatu bortitzen prebalentziak ez heriotza ugariek ezin dute 2. artikuluko betebeharrak baztertu, segurtasun-indarrek eragiten dituzten liskarrek eragindako heriotzei buruzko ikerketa eraginkor eta independentea egin dadin ziurtatzeko, are gehiago oraingoa bezalako kasuetan, non inguruabarrak ez baitaude argi." (§85).

118 Konparatu SCHABAS, W.: *The European Convention on Human Rights. A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2015, 135. orr.

119 *Ibid.*, 135. orr., dagozkion jurisprudentzia-erreferentziekin.

3. Memoria eta aitorpen instituzionala: gaiaren egoera

Gertaerak jazo zirenetik, bai senideek bai mobilizatutako gizarte zibilak behin baino gehiagotan egin dituzte manifestazioak, Rafael Delas, Pedro Mari Isart, Jose Mari Izura eta Dionisio Aizpuruaren heriotzen urteurrenaren harira¹²⁰. Hori guztia, gertaerak ahaztu ez daitezten. Hala ere, aipatzekoa da manifestazio horiek ezin izan direla beti gauzatu. 2010eko martxoan, Azepeitian hilaren 27rako deitutako manifestazio baten berri izan ondoren, Dignidad y Justicia (DyJ) elkarteak bertan behera uzteko eskatu zion Auzitegi Nazionalari, ekitaldia terrorismoa goratzearen delitua zela uste zuelako. Egun horretan bertan emandako autoaren bidez, Auzitegi Nazionalako Instrukzioko 2 zenbakiko Epaitegiak ere hala ulertzen du, eta segurtasun-indarrek ekitaldi hori saihesteko neurri egokiak har zitzatela erabaki zuen¹²¹. Euren heriotzaren 30. urteurrenean, Donibanen (Pasaia) eta Azepeitian omenaldi bana egin zieten lau hildakoei¹²².

Besteak beste, aipatzekoa da 1984ko martxoaren 23ko gauean hainbat jazarpen eta atxiloketa izan zirela Iruñean, Amnistiaren Aldeko Batzordeen agiriak banatzen ari zirenen aurka; agiriotan, gertatutakoa salatu eta biltzarrerako deia egiten zen¹²³. Gainera, Rafael Delás Aizkorberen bi anai-arrebei, tiroketa-untan Alcalá de Henaresen kartzelan zeudenei, Auzitegi Nazionalako Instrukzioko 1 zenbakiko Epaitegi Zentralak hileta elizkizunera eta ehorzketara joateko baimena ukatu zien¹²⁴. Bestalde, Pasai Donibaneko haizetan, non tiroketa gertatu zen, haien gorpuen siluetak tinta zuriz marraztu dira, biktimak gogoratzeko.

Pasaiako gertakariari emandako erantzun instituzionalari dagokionez, aipatzekoa da lau gazteen heriotzak ez zuela ia erantzunik sortu erakunde publikoen aldetik. Alderdi politikoen artean, Eusko Alderdi Jeltzaleak eta Euskadiko Ezkerrak bakarrik gaitzetsi zuten publikoki gertaera. Azken horiek GEOek egindako fusilamendu gisa eta “ekintza terrorista” gisa izendatu zuten Pasaian gertatutakoa¹²⁵. Azepeitiko Udalaren ezohiko osoko bilkura batean, Herri Batasuna (HB) koalizio abertzaleak mozio bat aurkeztu zuen, baina ez zuten onartu. Mozioan, “*hilketa odol hotzean*” egin zutela salatu zuten. Hala ere, EAJK aurkeztutako mozioak aurrera egin zuen, eta, esan bezala, gertakarien gaitzespenarekin bat egin zuen, polizia-jokabidea zalan-tzan jarrita eta hausnarketa sakona egitera gonbidatuz¹²⁶.

Komando Autonomo Antikapitalistetako lau kideak hil ondoren, orduko Lehendakariak, Carlos Garaikoe-txeak, kritika ugari jaso ondoren, Herrizaingo Sailari eskatu zion ikerketa bat egiteko, baina azken finean, ez zuen lortu¹²⁷.

Estatuan, aldiz, egunak igarota, ia ez zen politikarien edo erakundeen ahotsik entzun. Espainiako Gobernuak ez zuen inolako ikerketarik egin, eta ez zituzten operazioa antolatu, zuzendu eta gauzatu zuten pertsonen erantzukizunak argitu¹²⁸. Aitzitik, garai hartako Barne ministroak, José Barrionuevok, Espainiako¹²⁹

120 BERRIA. “Pasaiaiko sarraskia argitzeko osatuko dute Azepeitian, 20. Urteurrenean”. *Berria*, 2004ko martxoaren 27a; BERRIA. “Espainiako Poliziak Pasaian hildako KAako lau kideei omenaldia egin diete”. *Berria*, 2014ko martxoaren 22a.

121 EUROPA PRESS. “Auzitegi Nazionalak debekatu egiten du ustezko lau terroristei omenaldia egitea”. *Europa Press*, 2010eko martxoaren 27a.

122 BERRIA. “Espainiako Poliziak... op. cit.

123 EGIN. “Zazpi atxilotu Iruñean, Pasaiako metrailatzea dela-eta egindako protestetan”. *Egin*, 1984ko martxoaren 24a.

124 EGIN. “Rafael Delas eta Josemari Izuraren hileta hunkigarria Iruñean”. *Egin*, 1984ko martxoaren 25a.

125 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 160. or.

126 EGIN. “Hunkipena eta protestak Azepeitian, «Pelitxo» eta «Kurro»ren jaioterrian”. *Egin*, 1984ko martxoaren 24a.

127 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 160. or. eta ondorengoak.

128 AIZPURU ISARD, J.R.: *Segada... op. cit.*, 161. or. eta ondorengoak.

129 Urte batzuk geroago, Jose Barrionuevori, Rafael Vera Segurtasunerako Estatu idazkari ohiarekin batera, 10 urteko kartzela-zigorra ezarri zioten Segundo Mareyren bahiketarik, ETAko buruzagi batekin nahastu zuten herritar frantziar bat. 1998ko abenduan, Jose Maria Aznarren gobernuak indultatu zituen. QUITIAN, S. “Ilustres indultados”. *La Vanguardia*, 2018ko otsailaren 8a.

poliziaren lana goraiatu zuen, eta “oso eraginkorra” zela esan zuen, “azken egunotako arrakastek” erakusten zuten bezala, Pasaiko polizia-operazioari erreferentzia argi eta garbi eginez¹³⁰.

130 LA VANGUARDIA. “Azken egunotako operazioetan poliziak izandako eraginkortasuna eta arrakasta goraiatzen ditu Barne ministroak”. *La Vanguardia*, 1984 martxoaren 28a.

4. Ondorioak eta gomendioak

1. POLIZIA. Babes-errekurtsioan argudiatzen zen bezala¹³¹, benetako babes judizialerako eta ikerketa sakona egiteko eskubidearen ikuspegitik, ez da zentzuzkoa onartzea ezinezkoa dela Pasaiaiko operazioaren agintean egon ziren eta zuzenean edo zeharka parte hartu zuten agintariak zehaztasunez identifikatzea, eragiketa planifikatua eta aurrez antolatua izan zela kontuan hartuta. Instrukzio Epaitegiak behin eta berriz errekerimendua egin zuen operatiboan parte hartu zuten agente guztiak erabat identifikatzeko, baina Polizia Nazionalaren Zuzendaritza Nagusiak lau agente baino ez zituen identifikatu, eta horietako bakar batek ere ez zuen parte hartu ikertutako gertakarietan, eta ez zuen inolako informazio baliagarririk eman erantzuleak identifikatzeko. Akusazio partikularrak ikerketa etengabe bultzatzeak soilik ahalbidetu zuen identitateak eza-gutzea eta Informazioko Brigadako polizia-agintari gorenei –polizia sekretua ere esaten zaio– deklarazioa hartzea, Pasaiaiko operatiboan agindu edo zuzendu izana *modu sinesgaitzean* ukatzen baitzuten. Gure ustez, esanguratsua da bi agintariek ezer jakitea ukatzea edo operatiboan parte hartzen duen beste inoren nortasuna ez gogoratzea.

2. JUSTIZIA ADMINISTRAZIOA. Ikerketa judiziala bultzatzeko jarrera proaktiborik ez izatea argi eta garbi ondorioztatzen da, nagusiki eta sintetikoki, hiru alderdi hauetatik:

Bat. Behin-behineko largespen-autoa 1984ko ekainaren 27an, gertakariak gertatu eta hiru hilabete eskasera. Polizia-operazioaren emaitza oso larria izan arren, instrukzioa amaitzen da indar hilgarria erabiltzea justifikatuta zegoen ala ez argitu gabe, lau gazteek alde zurretik eraso egin zutelako. Lau hildakoen ustezko arma-erabilera ezin da ondorioztatua, ezta zantzen arabera ere, auzi judizialeko polizia-atestatutik.

Bi. Rosa María Jimenori eta Joseba Merinori 1986an akusazio partikularrak eskatutako deklarazioa hartu ondoren, Fiskaltzak ez zuen ikerketa bultzatu, eta 2000. urtera arte geldirik egon zen; orduan, biktimen familien ordezkariak eskatu zuen eginbideak gauzatzea. Gertakariak argitzeko jarrera proaktiboa izan beharrean, Fiskaltzak ia beti uko egiten dio dispositiboan parte hartu zuten agenteak identifikatzeko eta Pasaian 1984ko martxoaren 22an izandako gertakariak argitzeko edozein ikerketa-eginbide gauzatzeari.

2016an ikerketa-eginbideak artxibatzean, gertakarietan parte hartu zuten agenteak identifikatzea lortu ez zenez, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiak ikertzeko betebeharra eta Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren jurisprudentzia aipatzen ditu, eta badirudi gehiago erabiltzen direla ukatzea justifikatzeko asmoz jokoan dauden ondasunen haztapenaren berri emateko baino (poliziak ustez lau pertsona hil izana ikertzea versus justizia-administrazioaren beharrak). Ontzat ematen da Polizia Nazionala Pasaian tiro egin zuten agenteak identifikatzeko gai ez izatea, identifikatzeko aukera guztiak agortzea ukatuta, akusazioek Gipuzkoako Informazio Brigada osatzen zuten 30 pertsona inguru identifikatzeko eta haiei deklarazioa hartzeko eginbidea proposatu arren.

3. LABURBILDUZ. Autopsiak, balaz jositako lau gazteek armak erabili izanaren frogarik ez izatea, kontaktuzun ofizialean dauden kontraesan nabarmenak eta horiek objektiboki zalantzan jartzen dituzten lekukotzak eta datu periferikoak, eta polizia-agintariek gertakarietan parte hartzeko eta/edo antolatzeko ardura zuten agenteen nortasuna azaltzeari uko egitea, bai eta prozesuan eskatzen diren informazioak berandutzeko, oztopatzeko eta ezkutatzeko maniobrak behin eta berriz errepikatzea ere, horiek guztiak judizios kanpoko exekuzio baten antza duen polizia-operazio baten aldeko egitatezko presuntzioak pilatzen dituzten faktoreak dira. Egitatezko presuntzio horien aurrean, Estatuak, justizia-administrazioaren bitartez, presuntzio horiek konpentsatuko zituen ikerketa-ardura erakutsi behar zuen. Baina ikerketa judizial azkar eta eraginkor baten ordezkari, kalbario judizial bihurtu zen, etengabeko maniobra luzatzaileen bidez, objektiboki prozedura luzatu baitzen porrot egitea lortu arte. Ikerketa eraginkor batek zalantzak uxatzeko eta egia ezagutzeko

131 Babes-errekurtsioa, 48 or.

aukera emango zukeen. Ikerketa arduratsu batek estatuko agenteen jardunaren aurkako egitatezko presuntzioak prozesalki berresteko edo baztertzeko aukera emango zukeen. Ikerketarik ez zenez egon, edo, kasu honetan, bistakoa denez ikerketa txarto egin zela, zalantzak areagotu egin ziren; izan ere, datuak kontuan izanda, giza eskubideak monitorizatzeko nazioarteko edozein instantziaren, eta, bereziki, Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren ohiko estandarraren (kasua ezagutzeko aukerarik izanez gero) arabera, emaitza zigorra izango zen aringarririk gabe.

Beraz, giza eskubideen urraketa larriaren kasu paradigmaticoa da, eta lotuta dago edozein Askatasun Estaturen piramide axiologikoaren balio garrantzitsuenarekin: bizitza. Berebiziko urraketa guztiz larria, eta egia azaleratzearen aurkako sekulako erresistentziak agonia judiziala luzatu du 2018ra arte. Kasu paradigmaticoa da, zoritxarrez, bere gordintasun eta injustizia osoan erakusten duelako hamarkadetako borroka judiziala, justizia "administratu" beharrean kasua irensten duen arma-sare amaigabe baten aurrean. Horrez gain, erakunde ia guztien isiltasunak areagotu dute bidegabekeria-maila.

4. GOMENDIOAK Hori dela eta, txosten honen berri ematea gomendatzen dugu, eta Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiak Eskubide Zibil eta Politikoen Nazioarteko 1966ko Itunaren Giza Eskubideen Batzordean demanda aurkezteko bideragarritasuna eta komenigarritasuna aztertzea eta, nolana ere, txosten honen kopia bat bidaltzea Arartekoari, Eusko Legebiltzarreko Giza Eskubideen Batzordeari, Gogorari, Espainiako Gobernuaren Idazkaritza Nagusiaren organo homologoari, Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiari, Espainiako Arartekoari, Europako Kontseiluko Giza Eskubideen komisarioari eta Nazio Batuetako judizioz kanpoko exekuzioei, exekuzio sumarioei edo arbitrarioei buruzko errelatore bereziari.

